

ՀԱՏՈՒԿ ԿԱՐԾԻՔ

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ 2021 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 2-Ի
«ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԶԻՆԾԱՌԱՅՈՂԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՄԱՍԻՆ» ՕՐԵՆՔԻ 40-ՐԴ
ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ» ԳՈՐԾՈՎ ՍԴՈ-1616 ՈՐՈՇՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

Հիմք ընդունելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» սահմանադրական օրենքի 62-րդ հոդվածի 10-րդ մասը՝ ներկայացնում ենք հատուկ կարծիք՝ Սահմանադրական դատարանի 2021 թվականի նոյեմբերի 2-ի «Հանրապետության նախագահի դիմումի հիման վրա՝ «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործով ՍԴՈ-1616 որոշման վերաբերյալ:

Սույն գործով հատուկ կարծիքը ներկայացնում ենք՝ հիմք ընդունելով 2021 թվականի նոյեմբերի 2-ին Սահմանադրական դատարանի դատավորների կողմից քվեարկված և ընդունված ՍԴՈ-1616 որոշման (նախագծի) տեքստը, որը կցվում է որպես հավելված:

ՍԴՈ-1616 որոշման հիմքում դրված մոտեցումներն ու եզրահանգումները, ինչպես նաև որոշման եզրափակիչ մասը մեզ համար անընդունելի են:

ՍԴՈ-1616 որոշման մեջ տեղ են գտել այնպիսի դատողություններ, գնահատականներ, որոնք բնութագրական չեն Սահմանադրական դատարանի որոշումներին, ստեղծում են զինված ուժերի կողմից քաղաքական, հակաժողովրդավարական գործունեությամբ զբաղվելու կարծեցյալ ձգտումների, ինչպես նաև սույն գործով վեճի առարկայի հետ խիստ ընդհանրական առնչություն ունեցող, այլընտրանքային տեսական և քվազիփիլիսոփայական ուղղվածության տպավորություն, ունեն ներքին հակասություններ, չեն

գտնվում սահմանադրական, անգամ օրենսդրական, կարգավորումներից բխող իրավական հասկացությունների տիրույթում:

1. Մեր կարծիքով՝ սույն գործով վիճարկվող դրույթի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելիս Սահմանադրական դատարանը պետք է պարզեր հետևյալ հանգամանքները.

1) վիճարկվող դրույթը համահո՞ւնչ է արդյոք զինված ուժերի ապաքաղաքականացվածության սահմանադրական սկզբունքին.

2) վիճարկվող դրույթը սահմանափակո՞ւմ է արդյոք հանրային ծառայության պաշտոններում պաշտոնավարելու իրավունքը, խախտո՞ւմ է արդյոք այդ պաշտոններից անհիմն ազատելու արգելքը և ապահովո՞ւմ է արդյոք անհրաժեշտ կառուցակարգեր և ընթացակարգեր հիշյալ իրավունքների արդյունավետ իրականացման համար.

3) եթե վիճարկվող դրույթը սահմանափակում է հանրային ծառայության պաշտոններում պաշտոնավարելու իրավունքը, ապա համաչափ է արդյոք այդ սահմանափակումը.

4) զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ազատման հարցում տարբերակված մոտեցումն ունի՞ արդյոք օբյեկտիվ հիմք և հետապնդո՞ւմ է արդյոք իրավաչափ նպատակ, թե՞ խտրական է.

5) վիճարկվող դրույթում զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ազատումը՝ անկախ օրենքով սահմանված հիմքերից, համապատասխանո՞ւմ է արդյոք օրենքով զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ազատման դեպքեր սահմանելու սահմանադրական պահանջին:

Ելնելով վերոգրյալից՝ գտնում ենք, որ Սահմանադրական դատարանի կողմից քննության առարկա պետք է դառնար «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքի (այսուհետ՝ նաև Օրենք) 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը և գնահատվեր դրա համապատասխանությունը Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի, 29, 49, 75 և 78-րդ հոդվածների, ինչպես նաև 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի պահանջներին:

2. Սույն գործով քննության առարկայի շրջանակներում անհրաժեշտ էր պարզել Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի սահմանադրական կարգավիճակը, Կառավարության և Հանրապետության նախագահի հետ նրանց փոխհարաբերությունների սահմանադրական հիմքերը: Այսպես.

2.1. Սահմանադրության՝ «Սահմանադրական կարգի հիմունքները» վերտառությամբ 1-ին գլխի՝ 14-րդ հոդվածում սահմանվում են Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի սահմանադրական գործառույթները և կարգավիճակի առանձնահատկությունները: Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերն ապահովում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանությունը, անվտանգությունը, տարածքային ամբողջականությունը և սահմանների անձեռնմխելիությունը (Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերը քաղաքական հարցերում պահպանում են չեզոքություն և քաղաքացիական վերահսկողության ներքո են (Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի 2-րդ մաս):

Սահմանադրության 155-րդ հոդվածում (Սահմանադրության՝ Կառավարությանը վերաբերող 6-րդ գլխում) սահմանվում է, որ զինված ուժերը Կառավարության ենթակայության ներքո են (Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 1-ին մասի առաջին նախադասություն): Զինված ուժերի ղեկավարումն իրականացնում է պաշտպանության նախարարը՝ Անվտանգության խորհրդի կողմից սահմանված՝ պաշտպանության ոլորտի քաղաքականության հիմնական ուղղությունների շրջանակներում (Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 2-րդ մաս): Սահմանադրությամբ սահմանվում են նաև զինված ուժերի ենթակայության այլ ընդհանուր հիմքեր: Ըստ այդմ՝ զինված ուժերի զինվորական ամենաբարձր պաշտոնատար անձը՝ գլխավոր շտաբի պետը, ոչ պատերազմական ժամանակ ենթակա է պաշտպանության նախարարին, իսկ պատերազմի ժամանակ զինված ուժերի գերագույն հրամանատարը վարչապետն է (Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երկրորդ նախադասություն և 4-րդ մաս):

Սահմանադրությունը կարգավորում է նաև զինված ուժերի և այլ զորքերի կազմավորման կարգի առանձին, սահմանադրի կողմից առավել կարևորված հարաբերություններ: Այսպես՝ զինված ուժերի բնագավառում Հանրապետության նախագահի լիազորություններն ամրագրող՝ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում սահմանվում է, որ Հանրապետության նախագահը, վարչապետի առաջարկությամբ, **օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով նշանակում և ազատում է զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմը:** Իսկ Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում՝ որպես Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի համեմատ հատուկ նորմ, սահմանվում է գլխավոր շտաբի պետի նշանակման կարգը, ըստ որի՝ նրան վարչապետի առաջարկությամբ նշանակում է Հանրապետության նախագահը՝ **օրենքով սահմանված ժամկետով:**

«Պաշտպանության մասին» օրենքի 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ «Զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետը նշանակվում է հինգ տարի ժամկետով: Նույն անձը չի կարող ավելի քան երկու անգամ անընդմեջ նշանակվել զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնում»: Ընդսմին՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2020 թվականի նոյեմբերի 26-ի N 1857-Ն որոշման համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության նախարարության համակարգի զինվորական ծառայության պաշտոնների առանձին խմբերում ընդգրկվող հիմնական պաշտոնների անվանացանկում զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնն ամրագրված է որպես առաջին՝ հրամանատարական բարձրագույն սպայական կազմի պաշտոն:

Հիմք ընդունելով Սահմանադրության վերոհիշյալ նորմերի բովանդակությունը՝ անհրաժեշտ ենք համարում նշել, որ.

1) Սահմանադրությամբ սահմանվում են զինված ուժերի սահմանադրական կարգավիճակի հիմքերը և սահմանադրական գործառույթները, այսինքն՝ սահմանվում է զինված ուժերի գոյության կառուցակարգային երաշխիքը, զինված ուժերի գործառույթները տարանջատվում են գործադիր իշխանության այլ մարմինների գործառույթներից, ամրագրվում են զինված ուժերի ենթակայության, կառավարման հիմունքները.

2) զինված ուժերը տարանջատվում են քաղաքական իշխանությունից՝ Կառավարությունից և նրա կազմի մեջ մտնող պաշտպանության նախարարից.

3) Հայաստանի Հանրապետությունում՝ որպես խորհրդարանական կառավարման համակարգ ունեցող պետությունում, թե՛ պաշտպանության ոլորտի պետական քաղաքականության մշակումը, թե՛ զինված ուժերի կառավարումն իրականացվում են **կոլեգիալ հիմունքներով՝** համապատասխանաբար՝ Անվտանգության խորհրդի և Կառավարության կողմից.

4) զինված ուժերի անմիջական և մասնագիտական ղեկավարումն իրականացնում է գլխավոր շտաբի պետը, քաղաքական ղեկավարումը՝ ոչ պատերազմական ժամանակ՝ պաշտպանության նախարարը, իսկ պատերազմի ժամանակ՝ վարչապետը՝ որպես զինված ուժերի գերագույն հրամանատար.

5) զինված ուժերի սահմանադրական գործառույթներից բխում է զինված ուժերի ապաքաղաքականացվածությունը: Զինված ուժերն իրականացնում են **մասնագիտական գործունեություն.**

6) զինված ուժերի ապաքաղաքականացվածության սահմանադրական սկզբունքը, մի կողմից՝ պահանջում է, որ զինված ուժերը չմիջամտեն քաղաքական գործընթացներին, իրենց սահմանադրական գործառույթներն իրականացնեն մասնագիտական հիմունքներով՝ քաղաքական ուժերի հարաբերակցությունից անկախ, լինեն անկողմնակալ քաղաքական հարցերում, մյուս կողմից՝ զինված ուժերի կազմավորումը պետք է հիմնված լինի հանրային ծառայության համակարգային սկզբունքների վրա՝ բացառելով քաղաքական նպատակահարմարությունը և քաղաքական հայեցողությունը զինված ուժերի կազմավորման, համալրման, զինված ուժերի զինծառայողների պաշտոններում նշանակվելու և ազատվելու հարցերում.

7) զինված ուժերի հրամանատարական կազմին դասվող զինվորական ծառայողները՝ **ծառայության մասնագիտական առանձնահատկություններով** հանդերձ, ներառյալ՝ զինվորական աստիճանակարգության առանձնահատկությունները, ունեն **միասնական իրավական կարգավիճակ.**

8) զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմը զինված ուժերի հրամանատարական կազմի, այսինքն՝ զինված ուժերի մաս է, ուստի զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմին դասվող զինվորական ծառայողները պետք է ունենան զինված ուժերի ծառայողին ներհատուկ իրավական կարգավիճակ՝ ծառայության մասնագիտական առանձնահատկություններով հանդերձ.

9) զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմին դասվող զինվորական ծառայողների նշանակման և ազատման ընդհանուր կարգի սահմանումը Սահմանադրության մակարդակում բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական ծառայողներին դուրս չի դնում հանրային ծառայության համակարգից, տվյալ դեպքում՝ պետական ծառայության հատուկ տեսակ հանդիսացող զինվորական ծառայության շրջանակներից, չի ենթադրում քաղաքական, անձնային կամ որևէ այլ հայեցողություն՝ զինվորական ծառայության անցնելու և դրանից ազատելու տեսանկյունից, և բացառում է որևէ քաղաքական միջամտություն զինված ուժերի կազմավորման և համալրման հարցում.

10) Սահմանադրության մակարդակում զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի՝ որպես զինված ուժերի ամենաբարձր պաշտոնատար անձի համար **օրենքով սահմանված կոնկրետ ժամկետով** նշանակելու մասին պահանջի ամրագրումը նպատակաուղղված է, մի կողմից՝ զինված ուժերը քաղաքական ազդեցությունից զերծ պահելուն, մյուս կողմից՝ փորձառու, արհեստավարժ զինվորական ծառայողներին զինված ուժերի ամենաբարձր պաշտոնում պաշտոնավարելու հնարավորություն ընձեռելուն, որով պետք է կանխվի նաև զինված ուժի բարձրագույն պաշտոնատար անձի սերտաճումը քաղաքական իշխանության հետ, և ենթադրում է, որ **այդ ժամկետում նա պետք է ունենա պաշտոնավարման, այն է՝ պաշտոնից քաղաքական, անձնային կամ որևէ այլ հայեցողական հիմքով ազատումը, ինչպես նաև կամայական ազատումը բացառող օրենսդրական և գործնական երաշխիքներ:**

Այսպիսով՝ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը, տրամադրելով անսահմանափակ հայեցողություն բարձրագույն հրամանատարական կազմին ազատելու հարցում, խախտում է Սահմանադրության 14-րդ հոդվածով երաշխավորված՝ զինված ուժերի քաղաքական չեզոքության պահանջը, քանի որ նրանց պաշտոնավարումը կախվածության մեջ է դնում գործող քաղաքական իշխանության նկատմամբ լոյալությունից:

Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի բովանդակային ծանրաբեռնվածության ամբողջ իմաստը հենց այն է, որ գլխավոր շտաբի պետի պարագայում պաշտոնանկության համար բացառվի որևէ քաղաքական հայեցողություն:

2.2. Հարկ է նշել, որ Սահմանադրությամբ զինվորական ծառայությանը վերաբերելի դրույթները համահունչ են Սահմանադրության 49-րդ հոդվածում ամրագրված՝ ընդհանուր հիմունքներով հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքին, ինչպես նաև հանրային ծառայության կայունության սկզբունքին:

Սահմանադրական դատարանն իր մի շարք որոշումներում անդրադարձել է հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքի բովանդակությանը: Ըստ այդմ՝

1) հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքը՝ իր սահմանադրական ձևակերպման շրջանակներում, որևէ սահմանափակման ենթակա չէ, սակայն այն կանոնակարգող մանրամասները պետք է սահմանվեն օրենքով (Սահմանադրության 49-րդ հոդվածի երկրորդ նախադասություն), (ՄԴՈ-1488).

2) Սահմանադրության 49-րդ հոդվածի ձևակերպումներից հետևում է, որ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների համար երաշխավորված է հանրային ծառայության անցնելու իրավունքը, իսկ դա իրականացնելու համար օրենսդիրը պարտավոր է ապահովել ընդհանուր հիմքեր՝ **բացառելով որևէ խտրականություն** (ՄԴՈ-1488).

3) ընդհանուր հիմունքներով հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքի իրականացման կառուցակարգերը կարող են էապես տարբերվել միմյանցից՝ կախված հանրային պաշտոնի առանձնահատկություններից և հանրային ծառայության տեսակից (ՄԴՈ-1488).

4) ընդհանուր հիմունքներով **հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքի ծավալի մեջ ներառվում է նաև անձի կողմից ընդհանուր հիմունքներով զբաղեցված հանրային պաշտոնում պաշտոնավարելու իրավունքը, որը, իր հերթին, ենթադրում է օրենքով չնախատեսված, ինչպես նաև կամայական հիմքերով հանրային ծառայությունից ազատվելու արգելք** (ՍԴՈ-1488).

5) հանրային ծառայողի պաշտոնավարման իրավունքին որևէ միջամտություն պետք է իրականացվի **ոչ խտրական հիմքերով՝** անկախ այն հանգամանքից, թե այդ ծառայողի նկատմամբ հարուցվել է քրեական հետապնդում, թե ոչ, և անկախ որևէ այլ հանգամանքից, որը **օբյեկտիվ հիմքով և իրավաչափ նպատակով չի հանգեցնում նրա պաշտոնավարման իրավունքին իրավաչափ միջամտության** (ՍԴՈ-1507).

6) հանրային ծառայողի պաշտոնավարման իրավունքին այնպիսի միջամտություններ, որն ունի առավելագույն կամ բարձր ինտենսիվություն, այն է՝ **հանգեցնում է նրա պաշտոնավարման հարկադիր դադարեցման կամ կասեցման, պետք է հիմքում ունենա հստակ, կանխատեսելի և մատչելի կարգավորումներ օրենքի մակարդակում, բացի դրանից, լինի համաչափ** (ՍԴՈ-1507).

7) հանրային ծառայությունը կարգավորող օրենքներում չպետք է ամրագրվեն սուկ քրեական հետապնդման հարուցման փաստով պայմանավորված այնպիսի հավելյալ սահմանափակումներ, որոնք, մի կողմից՝ **դուրս են հանրային ծառայության ընդհանուր համակարգի տրամաբանությունից**, մյուս կողմից՝ չունեն առարկայական արդարացում հատուկ օրենքում (ՍԴՈ-1507):

Սահմանադրական դատարանի վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումները, մեր կարծիքով, վերաբերելի էին նաև սույն գործի շրջանակներում քննության առարկային, ի մասնավորի՝ հանրային ծառայության համակարգում հանրային ծառայողի պաշտոնավարմանը չարդարացված, անհամաչափ և կամայական բոլոր այլ միջամտություններից պաշտպանելու առումով, որով միայն կարող էր ապահովվել համապատասխան հիմնական իրավունքի արդյունավետ իրականացումը՝ Սահմանադրության 49-րդ և 75-րդ հոդվածների պահանջների հիման վրա:

Հարկ է նկատել, որ զինվորական ծառայության համար՝ որպես հանրային ծառայության հատուկ տեսակի, սահմանադրական կարգավորումներն այս մասով առանձնահատկություններ չեն սահմանում, ուստի Սահմանադրական դատարանի վերոշարադրյալ իրավական դիրքորոշումները հավասարապես տարածվում են նաև զինվորական ծառայության վրա:

Վերահաստատելով վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումները՝ անհրաժեշտ ենք համարում հավելել, որ.

1) հանրային ծառայողի, ներառյալ զինվորական ծառայողի պաշտոնավարման իրավունքին այնպիսի միջամտությունը, որն ունի առավելագույն կամ բարձր ինտենսիվություն, այն է՝ **հանգեցնում է նրա պաշտոնավարման հարկադիր դադարեցման կամ կասեցման, պետք է հիմքում ունենա հստակ, կանխատեսելի և մատչելի կարգավորումներ օրենքի մակարդակում.**

2) հանրային ծառայողի պաշտոնավարման իրավունքին որևէ միջամտություն, լինի դա օրենսդրական կարգավորման միջոցով, թե գործնականում, չի կարող իրականացվել **կամայական հիմքերով՝** անկախ որևէ հանգամանքից.

3) հանրային ծառայողի պաշտոնավարման իրավունքին միջամտությունը պետք է լինի միայն օբյեկտիվ հիմքով և հետապնդի իրավաչափ նպատակ.

4) օբյեկտիվ հիմքով իրականացվող միջամտությունը հանրային ծառայողի պաշտոնավարման իրավունքին **պետք է լինի համաչափ,** ընդսմին՝ հանրային ծառայողի պաշտոնավարման հարկադիր դադարեցումը վերջին միջոցն է.

5) հանրային ծառայությանը վերաբերող օրենքներում չպետք է ամրագրվեն, մի կողմից՝ **հանրային ծառայության ընդհանուր համակարգի տրամաբանությանը հակասող,** մյուս կողմից՝ **հատուկ օրենքներում առարկայական արդարացում չունեցող** կարգավորումներ:

Հանրային ծառայության համակարգը՝ հանրային ծառայության յուրաքանչյուր տեսակին հատուկ առանձնահատկություններով հանդերձ, միասնական համակարգ է, որը հիմնված է հանրային ծառայողների ընդհանուր կարգավիճակի միասնականության

սկզբունքի վրա: Ոչ իրավաչափ կարգավորումները կամ իրավակիրառ պրակտիկան կարող են խաթարել հանրային ծառայության համակարգի գործունակությունը: Հանրային ծառայողների խմբերի կամ ենթախմբերի միջև առարկայական չափանիշներով չարդարացված որևէ տարբերակում հակահամակարգային է և դրանով նույնպես հակասում է Սահմանադրությանը, հատկապես՝ խտրականության արգելքի սահմանադրական սկզբունքին:

2.3. Սահմանադրության՝ «Խտրականության արգելքը» վերտառությամբ 29-րդ հոդվածով սահմանվում է, որ խտրականությունը, կախված սեռից, ռասայից, մաշկի գույնից, էթնիկ կամ սոցիալական ծագումից, գենետիկական հատկանիշներից, լեզվից, կրոնից, աշխարհայացքից, քաղաքական կամ այլ հայացքներից, ազգային փոքրամասնությանը պատկանելությունից, գույքային վիճակից, ծնունդից, հաշմանդամությունից, տարիքից կամ անձնական կամ սոցիալական բնույթի այլ հանգամանքներից, արգելվում է:

Սահմանադրական դատարանն իր մի շարք որոշումներում իրավական դիրքորոշումներ է արտահայտել անձի նկատմամբ խտրական վերաբերմունքի վերաբերյալ: Ըստ այդմ՝

1) պետության պոզիտիվ սահմանադրական պարտականությունն է ապահովել այնպիսի պայմաններ, որոնք նույն կարգավիճակն ունեցող անձանց հավասար հնարավորություն կտան իրացնելու, իսկ խախտման դեպքում՝ պաշտպանելու իրենց իրավունքները, հակառակ դեպքում կխախտվեն ոչ միայն հավասարության, խտրականության արգելման, այլ նաև իրավունքի գերակայության և իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքները (ՍԴՈ-731).

2) Սահմանադրական դատարանը խտրականության արգելման սկզբունքի շրջանակներում թույլատրելի է համարում **օբյեկտիվ հիմքով և իրավաչափ նպատակով պայմանավորված ցանկացած տարբերակված մոտեցում**: Խտրականության արգելման սկզբունքը չի նշանակում, որ միևնույն կատեգորիայի անձանց շրջանակում ցանկացած տարբերակված մոտեցում կարող է վերածվել խտրականության: Խտրականության

արգելքի սկզբունքի խախտում է հանդիսանում այն տարբերակված մոտեցումը, որը զուրկ է օբյեկտիվ հիմքից և իրավաչափ նպատակից (ՍԴՈ-881)։

3) խտրականությունն առկա է այն դեպքում, երբ **նույն իրավական կարգավիճակի շրջանակներում այս կամ այն անձի կամ անձանց նկատմամբ դրսևորվում է տարբերակված մոտեցում**, մասնավորապես՝ նրանք զրկվում են այս կամ այն իրավունքներից, կամ դրանք սահմանափակվում են, կամ ձեռք են բերում արտոնություններ (ՍԴՈ-1224)։

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի պրակտիկայի համաձայն՝ խտրականության արգելքի խնդիր առաջանալու համար պետք է լինի տարբերություն **համադրելի իրավիճակներում գտնվող անձանց** նկատմամբ վերաբերմունքի միջև։

Ըստ Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ ցանկացած տարբերակում կամ տարբերություն չէ, որ կարելի է խտրականություն համարել։ Մասնավորապես՝ իր վճիռներից մեկում (Andrejeva v. Latvia (GC 18.02.2009, 55707/00, § 81) դատարանը նշել է, որ տարբերակումը կամ տարբերությունը համարվում է խտրական, եթե այն չունի օբյեկտիվ և ողջամիտ արդարացում, այսինքն՝ եթե այդ տարբերակումը կամ տարբերությունը չի հետապնդում իրավաչափ նպատակ կամ համաչափ չէ հետապնդվող իրավաչափ նպատակին։

Այսպիսով՝ Սահմանադրական դատարանի կողմից անհրաժեշտաբար պարզման ենթակա պետք է լիներ, թե սույն գործով վիճարկվող դրույթում բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական ծառայողներին ազատելու հարցում տարբերակված մոտեցումն ունի՞ արդյոք օբյեկտիվ հիմք, հետապնդո՞ւմ է արդյոք իրավաչափ նպատակ և արդյո՞ք համաչափ է։

2.4. Մեր գնահատմամբ՝ զինված ուժերի զինծառայողների ընդհանուր իրավական կարգավիճակը սույն գործով վեճի առարկա հանդիսացող հարցում միասնական է՝ անկախ տարբեր խմբերի զինծառայողների աստիճանակարգությունից և ծառայության առանձնահատկություններից։ Այդ միասնականությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ զինվորական ծառայությունը հանրային ծառայության այնպիսի

հատուկ տեսակ է, որն իրականացվում է մասնագիտական, այլ ոչ թե քաղաքական կամ այլ հիմունքներով:

Հրամանատարական բոլոր զինծառայողներն ունեն միասնական իրավական կարգավիճակ՝ անկախ աստիճանակարգությունից: Նրանք իրենց ծառայությունն իրականացնում են մասնագիտական հիմունքներով: Ուստի զինվորական ծառայողների պատկանելիությունը հրամանատարական կազմին արդեն իսկ նրանց միավորող օբյեկտիվ հատկանիշ է, ընդ որում՝ առանձնանում են կրտսեր, միջին և բարձրագույն խմբերը՝ ինչպես և էության մեջ հանրային ծառայության բոլոր այլ բնագավառներում և մակարդակներում:

Զինված ուժերում հանրային ծառայությունը Սահմանադրության ուժով տարանջատվում է պաշտպանության նախարարությունում հանրային ծառայությունից: Դա պայմանավորված է զինված ուժերի գլխավոր շտաբի և պաշտպանության նախարարության բարձրագույն պաշտոնատար անձանց գործառույթների էական տարբերությամբ: Եթե գլխավոր շտաբի խնդիրները մասնագիտական են, ապա պաշտպանության նախարարը և նրա տեղակալներն ապահովում են պաշտպանության ոլորտի պետական քաղաքականության իրականացումը և *քաղաքական պատրասխանավորություն են կրում* դրա համար:

Հանրային ծառայությունը հիմնվում է միասնական սկզբունքների վրա՝ ճյուղային առանձնահատկություններով պայմանավորված անհատականացմանը զուգահեռ:

Սահմանադրության 49-րդ հոդվածով է պայմանավորված հանրային ծառայության միասնականությունը. ընդհանուր հիմունքներով **հանրային ծառայության անցնելու հիմնական իրավունքից ածանցվում է պաշտոնավարելու և պաշտոնից ազատվելու հիմքերի սկզբունքային ընդհանրությունը**, որը ենթադրում է, որ հանրային ծառայությունից ազատվելու հիմքերի դեպքում՝ անհատականացման բավարար աստիճանի ապահովմանը զուգահեռ, չի կարող այնպիսի տարբերակում դրվել հանրային ծառայողների տարբեր խմբերի միջև, առավել ևս նույն տեսակի հանրային ծառայություն իրականացնող ծառայողների տարբեր խմբերի միջև, որով կխախտվեն հանրային

ծառայության՝ մասնագիտական հիմունքներով գործունեություն իրականացնելու, արհեստավարժության սկզբունքները: Դա կլինի հակահամակարգային մոտեցում և կարող է հանգեցնել ամբողջ հանրային ծառայության համակարգի կազմաքանդման: Մյուս կողմից՝ ընտրական և քաղաքական գործընթացներով, իսկ առանձին դեպքերում կարգավիճակային՝ սահմանադրորեն լեգիտիմացված էական տարբերություններով (օրինակ՝ անկախության պատվիրանով) պայմանավորվում է մի շարք հանրային պաշտոնների չներառումը նեղ իմաստով հանրային ծառայության համակարգի մեջ: Որոշ դեպքերում հանրային պաշտոնները պետք է զբաղեցվեն քաղաքական հիմունքներով: Իսկ դա, իր հերթին, բացառում է մասնագիտական հիմունքներով գործունեություն իրականացնելու, արհեստավարժության սկզբունքների կիրառությունն այդ պաշտոններում ընտրվելու, նշանակվելու կամ այդ պաշտոններից ազատվելու կարգավորումների նկատմամբ: Հետևապես՝ մի կողմից՝ հանրային ծառայության, մյուս կողմից՝ հանրային ծառայության մեջ չմտնող պաշտոններն ստանձնելու, դրանցում պաշտոնավարելու և դրանցից ազատվելու հիմքերի և կարգի տարանջատումը բացառում է այդ հիմքերի և կարգի տարրերի կիրառումը հանրային ծառայողների և հանրային պաշտոններ զբաղեցնող բոլոր անձանց նկատմամբ: Դա նշանակում է, որ հանրային ծառայողների ընտրությունը և նրանց ազատումը պետք է հիմնվեն մասնագիտական չափանիշների վրա, իսկ այլ պաշտոնատար անձանց ընտրությունը, առանձին բացառություններով հանդերձ (դատավորներ, դատախազներ, քննիչներ և այլն)՝ քաղաքական և այլ նպատակահարմարության, անգամ կուսակցական-թիմային հիմունքներով:

Հարկ է նշել, որ «Հանրային ծառայության մասին» օրենքով հանրային ծառայության հիմնական սկզբունքների թվում են նաև արժանիքահեն կարիերային առաջընթացի վրա հիմնված **հանրային ծառայության կայունությունը** (12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետ), **հանրային ծառայողի պաշտպանվածությունը մասնագիտական գործունեությանը չհամապատասխանող միջամտությունից** (12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետ), **հանրային ծառայողի արհեստավարժությունը** (12-րդ հոդվածի 1-ին մասի 7-րդ կետ):

Հանրային ծառայության կայունությունը, հանրային ծառայողի պաշտպանվածությունը քաղաքական միջամտություններից և արհեստավարժությունը համահունչ են Սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1488 և ՍԴՈ-1507 որոշումներում արտահայտված՝ վերը հիշատակված հիմնարար իրավական դիրքորոշումների էությանը. ընդհանուր հիմունքներով զբաղեցված հանրային պաշտոնում **պաշտոնավարելու իրավունքին**, որը, իր հերթին, ենթադրում է **օրենքով չնախատեսված, ինչպես նաև կամայական հիմքերով հանրային ծառայությունից ազատելու արգելք, խտրական հիմքերով** հանրային ծառայողի պաշտոնավարման իրավունքին միջամտության **անթույլատրելիություն, հանրային ծառայության ընդհանուր համակարգին հակասող** կարգավորումների, հատուկ օրենքում առարկայական արդարացում չունեցող սահմանափակումների բացառում:

«Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ զինվորական ծառայությունը Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերում և այլ զորքերում օրենքով սահմանված **պետական ծառայության տեսակ է**: Զինվորական ծառայության կայունության, մասնագիտական հիմունքներով գործունեություն իրականացնելու, քաղաքական միջամտություններից զինծառայողների պաշտպանվածության սկզբունքներն արտացոլվել են հիշյալ օրենքի մի շարք դրույթներում, հատկապես Օրենքի՝ պայմանագրային զինծառայողներին զինվորական պաշտոնից ազատելու հարցերը կարգավորող 40-րդ հոդվածի 1-ին մասում: Ըստ այդմ՝ սահմանվում են պայմանագրային զինծառայողներին զինվորական պաշտոնից ազատելու հիմքերը: Նույն հոդվածի սույն գործով վիճարկվող դրույթում՝ 3-րդ մասում, պայմանագրային զինծառայողների թվից առանձնացվում են բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինծառայողները, որոնց զինվորական պաշտոնից ազատումը օրենսդիրը թույլատրում է թե՛ վերը նշված հիմքերով, թե՛ առանց այդ հիմքերի, այսինքն՝ **առանց որևէ հիմքի**:

Մեր կարծիքով՝ պայմանագրային զինծառայողների՝ զինվորական պաշտոնից ազատման հարցում նման տարբերակումը չունի որևէ առարկայական արդարացում

(օբյեկտիվ հիմք), չի հետապնդում իրավաչափ նպատակ, հակասում է հանրային, դրատարատեսակ՝ պետական և վերջինիս տեսակ զինվորական ծառայության համակարգային տրամաբանությանը, իր էությամբ խտրական մոտեցում է բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինծառայողների նկատմամբ:

Հարկ է ընդգծել, որ նաև Օրենքով որպես զինվորական ծառայության կազմակերպման սկզբունք, ի թիվս այլնի, ամրագրված է խտրականության արգելումը (4-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետ):

Բոլոր պայմանագրային զինծառայողները պետական ծառայողներ են, իսկ հրամանատարական կազմի պայմանագրային զինծառայողներն իրենց ծառայությունն իրականացնելիս ունեն նույն իրավական կարգավիճակը, ինչ մյուս զինծառայողները՝ հրամանատարական կազմին առնչվող ծառայության առանձնահատկություններով հանդերձ: Ակնհայտ է նաև, որ բարձրագույն հրամանատարական կազմին դասվող զինվորական ծառայողները նույն հրամանատարական կազմի մաս են կազմում, ունեն նույն իրավական կարգավիճակը, պարզապես այլ զինծառայողներից և, հատկապես՝ միջին և կրտսեր հրամանատարական կազմի ծառայողներից տարբերվում են իրենց **մասնագիտական գործառույթների բարդության և դրանով պայմանավորված պատասխանատվության առավել բարձր աստիճանով**: Այս տարբերությունները կարգավիճակային չեն, ամբողջովին տեղավորվում են հանրային ծառայության համակարգային տրամաբանության մեջ, ուստի չունեն որևէ օբյեկտիվ հիմք, առավել ևս որևէ պարագայում չեն կարող հիմք հանդիսանալ առանց որևէ հիմքի պաշտոնից ազատման համար:

Բացի դրանից, բարձրագույն հրամանատարական կազմին պատկանելիությունը բացառում է քաղաքական ազդեցության հնարավորությունը նաև այդ կազմի վրա, ուստի պահանջում է այդ կազմի զինծառայողների պաշտոնավարման երաշխավորում: Դանշանակում է, որ քաղաքական կամ անձնային հայեցողությամբ բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինծառայողներին զինվորական պաշտոնից ազատումը չի կարող

հետապնդել և չի հետապնդում Սահմանադրությամբ նախատեսված, այսինքն՝ իրավաչափ նպատակ:

Հարկ է նշել, որ, մասնավորապես՝ ազգային անվտանգության մարմիններում ծառայության, ոստիկանությունում ծառայության, քրեակատարողական ծառայության, փրկարար ծառայության հետ կապված հարաբերություններ սահմանող օրենքներով համապատասխան ծառայողներին առանց օրենքով սահմանված որևէ հիմքի ազատելու օրենսդրական հնարավորություն նախատեսված չէ:

Այսպիսով՝ սույն գործով վիճարկվող դրույթում սահմանված՝ **զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինծառայողներին առանց օրենքով սահմանված որևէ հիմքի զինվորական պաշտոնից ազատելու օրենսդրական հնարավորությունը, մեր կարծիքով, հակասում է Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասին:**

2.5. Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմը նշանակում և ազատում է Հանրապետության նախագահը՝ վարչապետի առաջարկությամբ, օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով:

Սահմանադրության հիշյալ նորմի վերլուծությունից, ի թիվս այլնի, միանշանակ հետևում է, որ միայն օրենքի մակարդակում պետք է սահմանվեն զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ազատման դեպքերը և կարգը, ինչպես նաև այդ դեպքերը և կարգը պետք է սահմանվեն պոզիտիվ կարգավորումների միջոցով՝ բավարարելով նաև Սահմանադրության մյուս, մասնավորապես՝ որոշակիության և համաչափության սկզբունքների պահանջները:

Զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ազատման դեպքերը և կարգն օրենքում չնախատեսելը չի կարող դիտարկվել որպես հիմք կամ կարգ՝ Սահմանադրության իմաստով, ուստի այդ առումով օրենսդիրը չունի որևէ հայեցողություն:

Որևէ դեպք չնախատեսելը ոչ մի մեկնաբանությամբ չի կարող դիտարկվել որպես Սահմանադրությամբ նախատեսված ազատման դեպքերը օրենքով

սահմանելու պահանջի կատարում: Սահմանադրության տեսանկյունից այդպիսի դեպքերը պետք է բավարար հստակությամբ նկարագրվեն օրենքում:

Բարձրագույն հրամանատարական կազմում ընդգրկված անձի համար հստակ ու որոշակի պետք է լինի, որ օրենքով նախատեսված դեպքերով նկարագրված վարքագծից ձեռնպահ մնալու պարագայում իր համար օրենքով սահմանված ժամկետով պաշտոնավարումը երաշխավորված է: Այս սկզբունքը կոչված է զերծ պահելու կառավարման խորհրդարանական համակարգին բնորոշ քաղաքական իշխանությունների արագ փոփոխման արդյունքում զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի փոփոխությունից՝ դրանով իսկ ապահովելով բարձրագույն հրամանատարական կազմի պրոֆեսիոնալիզմը, կայունությունը, քաղաքական չեզոքությունը, իսկ վերջնարդյունքում՝ պետության պաշտպանունակությունը:

Եթե առանց որևէ դեպքի, հիմքի՝ քաղաքական իշխանությունն իրավասու լինի ազատելու բարձրագույն հրամանատարական կազմին, ապա դժվար չէ նկատել, որ բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոնն այս մասով կդառնա քաղաքական այնպիսի պաշտոն, ինչպիսին է նախարարի կամ փոխնախարարի պաշտոնը, որում նշանակելու և ազատելու հիմքում քաղաքական հայեցողությունն է¹:

¹ Սույն գործով Հայաստանի Հանրապետության փաստաբանական պալատի խորհրդին առընթեր գիտավերլուծական կենտրոնն իր կարծիքում, մասնավորապես, նշում է, որ Օրենքի վիճարկվող 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի, ինչպես նաև դրա հետ համակարգային առումով փոխկապակցված՝ Օրենքի 35.1-ին հոդվածի 6-րդ մասի՝ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասին, 139-րդ հոդվածի 3-րդ մասին և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասին համապատասխանությունը խնդրահարույց է: Փաստաբանական պալատը, ի թիվս այլնի, նշում է, որ «Զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմին օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով նշանակելը և ազատելը իր հերթին ուղղակիորեն բխում է Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի 2-րդ մասից, այն է՝ *Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերը քաղաքական հարցերում պահպանում են չեզոքություն և քաղաքացիական վերահսկողության ներքո են*: Նշված նորմի սահմանումն ինքնանպատակ չէ, այլ երաշխիքն է այն բանի, որ վերոգրյալ պաշտոններին նշանակված անձինք քաղաքական իշխանության փոփոխման պայմաններում շարունակեն պաշտոնավարել (դրանք զինվորական, այսինքն՝ մասնագիտական ծառայության, այլ ոչ թե քաղաքական պաշտոններ են)՝ դրանով իսկ ապահովելով զինված ուժերի սահմանադրական առաքելության լիարժեք ու անխափան իրականացումը՝ ՀՀ պաշտպանության, անվտանգության, տարածքային ամբողջականության և սահմանների անձեռնմխելիության ապահովումը քաղաքական պրոցեսներից անկախ: Վերջիններիս նշանակելու և ազատելու դեպքեր չսահմանելը, այսինքն՝ այդ հարցում կամայականություն դրսևորելը ինքնին կհանգեցնի տվյալ պաշտոնների քաղաքականացման»:

Սահմանադրության վերոհիշյալ կարգավորումից հետևում է զինվորական ծառայությունը, այդ թվում՝ բարձրագույն հրամանատարական կազմի ծառայությունը մասնագիտական հիմունքներով իրականացնելու պահանջը, որը բացառում է զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի նշանակման և ազատման հարցում քաղաքական, անձնային և ցանկացած այլ հայեցողություն:

Սահմանադրական դատարանի՝ արդեն իսկ վկայակոչած ՍԴՈ-1507 որոշումն օրենսդրից, ի թիվս այլնի, պահանջում է, որ հանրային ծառայողի պաշտոնավարման իրավունքին այնպիսի միջամտությունը, որն ունի առավելագույն կամ բարձր ինտենսիվություն, այն է՝ **հանգեցնում է նրա պաշտոնավարման հարկադիր դադարեցման կամ կասեցման, հիմքում ունենա հստակ, կանխատեսելի և մատչելի կարգավորումներ օրենքի մակարդակում:**

Զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինծառայողներին զինվորական պաշտոնից ազատելը, համաձայն Օրենքի վիճարկվող դրույթի, կարող է իրականացվել մյուս պայմանագրային զինծառայողների ազատման հիմքերով կամ առանց դրանց:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ սույն գործով վեճի առարկան չի վերաբերում հիշյալ հիմքերի բովանդակությանը, Սահմանադրական դատարանը պետք է գնահատեր ոչ թե այդ հիմքերի, այլ այդպիսիք չսահմանելու սահմանադրականությունը, քանի որ օրենսդիրը ոչ թե չի նախատեսել հանրային ծառայողների կոնկրետ խմբին դասվող անձանց պաշտոնավարման հարկադիր դադարեցման հստակ, կանխատեսելի և մատչելի կարգավորումներ օրենքի մակարդակում, այլ թույլ է տվել այդ անձանց պաշտոնավարման հարկադիր դադարեցում առանց որևէ հիմքի՝ սոսկ քաղաքական, անձնային կամ որևէ այլ նպատակահարմարությունից ելնելով:

Զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ազատումը հատկապես քաղաքական նպատակադրմամբ ոչ միայն հակասում է Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասին, այլև վտանգում է զինված ուժերի կողմից իրենց սահմանադրական գործառույթների պատշաճ կատարումը, քանի որ դա կարող է

խաթարել հենց զինված ուժերի ապաքաղաքականացվածության սկզբունքը, որը դասվում է սահմանադրական կարգի հիմունքների շարքին:

Զինված ուժերի ներգրավումը քաղաքականության մեջ կարող է դրսևորվել ոչ միայն զինված ուժերի կամ հանրային իշխանության այլ մարմինների որոշումների, գործողությունների կամ անգործության միջոցով, այլև զինված ուժերում պաշտոնների նշանակումը և ազատումը քաղաքականացնելու միջոցով:

Օրենքի ուժով զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ազատման համար հիմքերի բացառման իրավական հնարավորությունը նույնական է օրենքով այդպիսի հիմքեր չնախատեսելուն, մինչդեռ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում սահմանադրի կողմից գործածված՝ «օրենքով սահմանված դեպքեր» բառակապակցությունը պահանջում է օրենքում ազատման հիմքերի ուղղակի ամրագրում:

Այսպիսով՝ վերոհիշյալ առումով ևս սույն գործով **վիճարկվող դրույթը, մեր գնահատմամբ, հակասում է Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասին:**

2.6. Հարկ է նկատել, որ հանրային ծառայությունից հանրային ծառայողի կամքին հակառակ ազատելը սահմանափակում է Սահմանադրության 49-րդ հոդվածում ամրագրված հիմնական իրավունքի բովանդակային ծավալում ներառվող՝ *(հետագա) պաշտոնավարման և կամայական հիմքերով պաշտոնից ազատվելուց պաշտպանության սուրյեկտիվ հանրային իրավունքները*: Ընդամին՝ Սահմանադրության 75-րդ հոդվածի ուժով օրենսդիրը պարտավոր էր ապահովել նաև այս **հիմնական իրավունքի իրականացման համար** անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր:

Սահմանադրական դատարանի ՍԴՈ-1507 որոշումը օրենսդրից, ի թիվս այլնի, պահանջում է, որ հանրային ծառայողի պաշտոնավարման իրավունքին այնպիսի միջամտությունը, որն ունի առավելագույն կամ բարձր ինտենսիվություն, այն է՝ **հանգեցնում է նրա պաշտոնավարման հարկադիր դադարեցման կամ կասեցման, լինի համաչափ:**

Հանրային ծառայողին առանց որևէ հիմքի պաշտոնից ազատելու օրենսդրական հնարավորությունն օրենսդրական կամայականության դրսևորում է, քանի որ թույլ է տալիս անտեսել հանրային ծառայողի մասնագիտական կարողությունները, դրանով, ըստ էության, կասկածի տակ դնել նրա վաստակը, հաշվի չառնել նրա կողմից որևէ վարքագծի կանոնի խախտումը և դրանում նրա մեղքի աստիճանը, ինչպես նաև բոլոր այլ **առարկայական հանգամանքները**² նախապատվությունը տալով պաշտոնից ազատողի քաղաքական, անձնային կամ այլ սուբյեկտիվ նախընտրություններին²: Այլ կերպ՝ հանրային ծառայողի հարկադիր ազատումն անկախ նրա վարքագծից և անկախ որևէ այլ **օբյեկտիվ հիմքից**, ինչը նշանակում է, որ այդպիսի ազատման նպատակն ակնհայտորեն իրավաչափ չէ, հետևապես՝ հանրային ծառայողի պաշտոնավարման հարկադիր դադարեցումը՝ որպես նրա պաշտոնավարման իրավունքի՝ օրենքով նախատեսված սահմանափակում, չի հետապնդում Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակ:

Անհրաժեշտ է նաև նշել, որ քաղաքական, անձնային կամ այլ հայեցողությունը որևէ օրենքով չի կարող նախատեսվել որպես առարկայական չափանիշ, ուստի և չի կարող դրանով արդարացվել:

Լինելով Սահմանադրության 49-րդ հոդվածով ապահովված՝ օրենքով նախատեսված ընդհանուր հիմունքներով զբաղեցված պաշտոնում հետագա պաշտոնավարման իրավունքի առավել ինտենսիվ սահմանափակում՝ նման օրենսդրական միջամտությունը, մեր կարծիքով, ակնհայտորեն **հակասում է Սահմանադրության 78-րդ հոդվածում ամրագրված համաչափության սկզբունքին՝ այդ սկզբունքի հենց առաջին բաղադրիչի՝ Սահմանադրությամբ սահմանված նպատակի տեսանկյունից**:

² Մարդու իրավունքների պաշտպանն սույն գործով վիճարկվող դրույթի վերաբերյալ իր կարծիքում, մասնավորապես, նշում է, որ «...վիճարկվող կարգավորման պայմաններում ստացվում է այնպես, որ պետությունը տարիներ շարունակ բարձրագույն հրամանատարական խմբի զինվորական պաշտոնների համար պատրաստում է կադրեր, օգնում նրանց ձեռք բերել անհրաժեշտ փորձ, հմտություններ, հոգեբանական որակներ և այլ հատկանիշներ, նրանց նշանակում է նշված պաշտոններին՝ միննույն ժամանակ նախատեսելով առանց որոշակի հիմքերի վերջիններիս զինվորական ծառայությունից ազատելու հնարավորություն ընձեռող օրենսդրական կարգավորում: Այդ կերպ, զինված ուժերը կարող են կորցնել բարձր որակավորում ունեցող բանիմաց կադրեր, որոնց փոխարինման հարցում պրակտիկայում կարող են առաջանալ դժվարություններ»:

Բացի դրանից, հիշյալ հիմնական իրավունքի արդյունավետ իրականացման համար օրենսդիրը հանրային ծառայողների առանձին խմբի՝ զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի համար ոչ միայն չի նախատեսել **անհրաժեշտ կազմակերպական կառուցակարգեր և ընթացակարգեր**, այլև հնարավոր է դարձրել առանց օրենքով սահմանված որևէ հիմքի և պատճառաբանության հանրային ծառայողի պաշտոնավարումը նրա կամքին հակառակ դադարեցնելը, ինչը, մեր կարծիքով, **հակասում է Սահմանադրության 75-րդ հոդվածին**:

2.7. Փաստելով, որ զինված ուժերի կողմից իրենց սահմանադրական գործառույթների պատշաճ իրականացումն ուղղակիորեն կապված է քաղաքական և մասնագիտական չափանիշներով չպայմանավորված այլ միջամտություններից զինված ուժերի պաշտպանվածության և պաշտպանության ապահովման հետ, գտնում ենք, որ այդ հարցում էական դերակատարում պետք է ունենան հանրային իշխանության բոլոր այն մարմինները, որոնք օժտված են քաղաքական մարմիններին հակակշռելու սահմանադրական գործառույթներով: Դատական իշխանության մարմիններից զատ այդ հարցում կենտրոնական նշանակություն ունի Հանրապետության նախագահի կողմից իր սահմանադրական գործառույթների պատշաճ իրականացումը, առանց որի Սահմանադրությամբ նախատեսված զսպումների և հակակշիռների տարբերակված կառուցվածքը, հետևապես՝ նաև իշխանությունների բաժանման հիմնարար սահմանադրական սկզբունքը, իսկ վերջնարդյունքում՝ ժողովրդավարական և իրավական պետության սկզբունքները, այսինքն՝ նաև սահմանադրական կարգը կարող են վտանգվել:

Գտնում ենք, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ Հանրապետության նախագահն այս կամ այն ակտն գնահատում է Սահմանադրությանն առերևույթ հակասող, ապա դրան պետք է հաջորդի Հանրապետության նախագահի կողմից այդ ակտի սահմանադրականության վիճարկումը Սահմանադրական դատարանում, մինչդեռ Հանրապետության նախագահի կողմից, ինչպես երևում է գործի նյութերից, որդեգրվել է լիովին այլ մոտեցում:

Այսպես՝ հիմք ընդունելով Սահմանադրության 139-րդ հոդվածի 2-րդ մասը՝ Հանրապետության նախագահը 2021 թվականի փետրվարի 27-ին վարչապետին է վերադարձրել Օնիկ Գասպարյանին Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնից ազատելու մասին Հանրապետության նախագահի հրամանագրի նախագիծը՝ իր առարկություններով: Հանրապետության նախագահը, մասնավորապես, նշել է. «Սահմանադրությամբ, ինչպես նաև «Պաշտպանության մասին» օրենքով գլխավոր շտաբի պետին օրենքով նախատեսված ժամկետից ավելի վաղ ժամկետում պաշտոնից ազատելու հիմքեր և կարգ նախատեսված չեն: Հաշվի առնելով վերոգրյալը՝ գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու վերաբերյալ հրամանագիրը առերևույթ չի համապատասխանում Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասին»:

Այնուհետև վարչապետը գրավոր հայտնել է, որ Հանրապետության նախագահի առարկությունները չի ընդունում՝ իր հիմնավորումներով: *Հանրապետության նախագահը որոշել է չընդունել առաջարկվող հրամանագիրը և չի դիմել Սահմանադրական դատարան:*

Իր՝ 2020 թվականի մարտի 31-ի ՍԴՈ-1518 որոշման մեջ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է խորհրդարանական պետությունում Հանրապետության նախագահի կարգավիճակին, նրա գործառույթներին, լիազորություններին և նրա դերին՝ զսպումների և հակակշիռների համակարգում:

Հիշյալ որոշման մեջ Սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է նաև Հանրապետության նախագահի գործառույթների և լիազորությունների բնույթին և տեսակներին՝ Սահմանադրական դատարան դիմելու լիազորությունը գնահատելով որպես ինքնուրույն հայեցողական լիազորություն:

Ի թիվս այլնի՝ Սահմանադրական դատարանն իր հիշյալ որոշման մեջ հանգել է հետևյալ եզրակացության. «Սահմանադրության պահպանմանը հետևելու գործառույթը, իր հերթին, ենթադրում է, որ Հանրապետության նախագահը պետք է ունենա զսպումների և հակակշիռների միջոցով այդ գործառույթն արդյունավետորեն իրականացնելու

ինարավորություն, ուստի նա պետք է ոչ միայն կարողանա կատարված փաստերից հետո գնահատել ենթադրյալ հակասահմանադրական գործողությունները (անգործությունը) կամ որոշումները, այլև **պետք է կարողանա, նախևառաջ, կանխել դրանց ի հայտ գալը՝** օժտված լինելով կանխարգելիչ սահմանադրական վերահսկողության որոշակի լիազորություններով»:

Իհարկե, Սահմանադրական դատարան դիմելու լիազորությունը Հանրապետության նախագահի ինքնուրույն հայեցողական լիազորություն է: Մյուս կողմից՝ այդ և այլ վերաբերելի լիազորությունների միջոցով **պետք է ապահովվի, այլ ոչ թե խաթարվի Հանրապետության նախագահի կողմից Սահմանադրության պահպանմանը հետևելու իր սահմանադրական առանցքային գործառույթի պատշաճ իրականացումը, որով և նա դառնում է օրենսդիր և գործադիր իշխանության մարմիններին զսպող և հակակշռող էական դերակատար:**

Հետևապես՝ Հանրապետության նախագահի կողմից Սահմանադրական դատարան դիմելու լիազորությունն իրականացնելիս նրա հայեցողությունն իրեն սպառում է այն ժամանակ, երբ Հանրապետության նախագահը հայտարարում է այն մասին, որ իր մոտ արդեն ձևավորվել է որևէ հարցի սահմանադրականության վերաբերյալ դիրքորոշում: Ընդամին՝ այն ժամանակ, երբ այդ դիրքորոշումն իր արտացոլումն է ստանում Հանրապետության նախագահի որևէ գործողության մեջ՝ ի լուր հանրության կամ հանրային իշխանության այլ մարմինների, Հանրապետության նախագահը սպառում է Սահմանադրական դատարան դիմելու իր հայեցողությունը, և Սահմանադրական դատարան դիմելու լիազորությունը, ըստ էության, փոխակերպվում է պարտադիր լիազորության:

Այլ կերպ՝ Հանրապետության նախագահն ամբողջովին ինքնուրույն, առանց որևէ ուղղորդման, զերծ պահելով իրեն որևէ ճնշումից, պետք է գա համոզման, որ այն իրավական ակտը կամ դրա նախագիծը, որն իրեն ներկայացվել է, հակասում է Սահմանադրությանը: Ավելին՝ անգամ այդ դեպքում, քանի դեռ նա իր աշխատակազմի շրջանակներից դուրս որևէ կերպ պաշտոնապես չի ազդարարել այդ մասին, դա որևէ իրավական հետևանք չի կարող առաջացնել և չի կարող կաշկանդել իրեն: Սակայն այն դեպքում,

երբ դա արվել է իր կողմից, Հանրապետության նախագահը պարտավոր է դիմել Սահմանադրական դատարան, քանի որ դա արդեն իսկ կաշկանդում է իրեն: Ազատորեն ձևավորված իր իսկ կամաարտահայտությանը հակառակ գործելը չի տեղավորվում հանրային իշխանության որևէ մարմնի կամ որևէ պաշտոնատար անձի սահմանադրական կարգավիճակի և դրանից ածանցվող պաշտոնական հեղինակության սահմաններում: Դա առավել ևս վերաբերում է Հանրապետության նախագահին, որն առանցքային դերակատար է հակակշիռների և զսպումների համակարգում:

Սահմանադրությունը որևէ կերպ չի կարող արտոնել կամ խթանել հանրային իշխանության հեղինակազրկումը, որով կարող է խաթարվել վստահությունը հանրային իշխանության նկատմամբ: Ուստի Հանրապետության նախագահի պաշտոնն ստանձնած անձն իր պաշտոնական լիազորություններն իրականացնելիս պետք է գործի իր պաշտոնի հեղինակության հաշվառմամբ՝ այն սեփական գործողություններով չխաթարելու միտումով: Ընդամենը՝ Հանրապետության նախագահը, ի տարբերություն քաղաքական բնույթ ունեցող գործադիր (բացառությամբ անկախ և ինքնավար մարմինների) և օրենսդիր իշխանության մարմինների, քաղաքական պատասխանատվություն չի կրում, և նրա նկատմամբ չի կարող կիրառվել քաղաքական-հանրային ճնշումների պրակտիկան:

Անընդունելի է Հանրապետության նախագահի ինքնուրույն հայեցողական լիազորությունների այնպիսի մեկնաբանությունը, որի միջոցով Հանրապետության նախագահը հրաժարվում է իր սահմանադրական գործառույթների իրականացումից կամ դրանք մասնակի է իրականացնում՝ ինչով և ինչպես էլ որ դա պատճառաբանվի:

Այն դեպքերում, երբ Հանրապետության նախագահն ինքն է ի ցույց դնում Սահմանադրությանն սպառնացող վտանգները, առավել ևս դրանք գնահատում է որպես առերևույթ, նա իրավասու չէ չգործադրելու իր հայեցողական լիազորությունները ճիշտ այնպես, ինչպես որ ոչ մի դեպքում իրավասու չէ չիրականացնելու իր պարտադիր լիազորությունները:

Իսկ եթե Հանրապետության նախագահը որևէ վտանգ գնահատում է որպես սպառնալիք սահմանադրական կարգին, Սահմանադրական դատարան դիմելու նրա հայեցողությունը դառնում է սոսկ «ծնական»՝ ըստ էության վերածվելով պարտադիր լիազորության:

Հանրապետության նախագահին իր թե՛ պարտադիր և թե՛ հայեցողական լիազորությունները չի կարող մեկնաբանել և կիրառել այնպես, որ խաթարվի իր սահմանադրական գործառույթների, հատկապես Սահմանադրության պահպանմանը հետևելու բուն էությունը:

Ելնելով վերոգրյալից՝ գտնում ենք, որ «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը Սահմանադրական դատարանի կողմից պետք է ճանաչվեր Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերին, 29, 49, 75 և 78-րդ հոդվածներին, ինչպես նաև 133-րդ հոդվածի 1-ին մասին և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասին հակասող և անվավեր:

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ԴԱՏԱՎՈՐ
ՀՐԱՅՐ ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ**

**ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ԴԱՏԱՎՈՐ
ԱՐԵՎԻԿ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ**

12 նոյեմբերի 2021թ.

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

**Սահմանադրական դատարանի դատավորներ
Հրայր Թովմասյանի և Արևիկ Պետրոսյանի
2021 թվականի նոյեմբերի 12-ի հատուկ կարծիքի**

Սահմանադրական դատարանի 2021 թվականի նոյեմբերի 2-ին
Սահմանադրական դատարանի դատավորների կողմից
քվեարկված և ընդունված որոշման (նախագծի) տեքստը

ՆԱԽԱԳԻԾ

**ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԴԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ԶԻՆՎՈՐԱԿԱՆ
ԾԱՌԱՅՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԶԻՆԾԱՌԱՅՈՂԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 40-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾԻ 3-ՐԴ ՄԱՍԻ՝
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՄԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

2 նոյեմբերի 2021 թ.

Սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Ա. Դիլանյանի, (նախագահող), Վ. Գրիգորյանի, Հ. Թովմասյանի, Ա. Թունյանի, Ա. Խաչատրյանի, Ե. Խունդկարյանի, Է. Շաթիրյանի, Ա. Պետրոսյանի, Ա. Վաղարշյանի,

մասնակցությամբ (գրավոր ընթացակարգի շրջանակներում)՝

դիմողի՝ Հանրապետության նախագահի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված Ազգային ժողովի ներկայացուցիչներ՝ Ազգային ժողովի պատգամավոր Ա. Զուլհալյանը, Ազգային ժողովի աշխատակազմի իրավական ապահովման և սպասարկման բաժնի գլխավոր մասնագետ Մ. Մոսինյանի,

համաձայն Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի, ինչպես նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքի 22 և 68-րդ հոդվածների,

դրնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Հանրապետության նախագահի դիմումի հիման վրա՝ «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության նախագահի՝ 2021 թվականի մարտի 10-ին Սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

1. Վիճարկվող դրույթի համառոտ նկարագրությունը

«Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքը (ՀՕ-195-Ն, այսուհետ՝ նաև Օրենք) Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2017 թվականի նոյեմբերի 15-ին, Հանրապետության նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2017 թվականի նոյեմբերի 29-ին և ուժի մեջ է մտել 2017 թվականի դեկտեմբերի 16-ին:

Օրենքի՝ «Պայմանագրային զինծառայողին զինվորական պաշտոնից ազատելը» վերտառությամբ 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը սահմանում է.

«3. Բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող պայմանագրային զինծառայողին զինվորական պաշտոնից ազատումն իրականացվում է սույն օրենքի 35.1-ին հոդվածով բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական

պաշտոնի նշանակելու համար սահմանված կարգով: Բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատումը կարող է իրականացվել անկախ այն հանգամանքից՝ առկա են սույն հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հիմքեր, թե ոչ»:

Օրենքի վիճարկվող դրույթը՝ 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը օրենքում լրացվել է 2018 թվականի հունիսի 21-ին ընդունված և նույն թվականի հուլիսի 9-ին ուժի մեջ մտած «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքում լրացումներ և փոփոխություններ կատարելու մասին» ՀՕ-344-Ն օրենքով: 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը հղում է կատարում Օրենքի 35.1 հոդվածին՝ սահմանելով, որ Բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող պայմանագրային զինծառայողին զինվորական պաշտոնից ազատումն իրականացվում է Օրենքի 35.1-ին հոդվածով բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնի նշանակելու համար սահմանված կարգով: Ընդ որում, 35.1 հոդվածով Օրենքում լրացվել է 2018 թվականի հունիսի 21-ին ընդունված և նույն թվականի հուլիսի 9-ին ուժի մեջ մտած վերը նշված ՀՕ-344-Ն օրենքով:

Ուսումնասիրելով դիմումը, կողմերի բացատրությունները, վերլուծելով Սահմանադրության համապատասխան իրավակարգավորումները և վիճարկվող ու օրենսդրության վերաբերելի այլ դրույթները, ինչպես նաև գործում առկա մյուս նյութերը (Մարդու իրավունքների պաշտպանի և ՀՀ փաստաբանական պալատի դիրքորոշումները)՝ Սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

2. Դիմողի փաստարկները և դիրքորոշումը

Դիմողի պնդմամբ՝ «Զինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասն առերևույթ հակասում է Սահմանադրության 79-րդ հոդվածին, 133-րդ հոդվածի 1-ին մասին և 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, իսկ իրավակիրառ պրակտիկայում որոշակի մեկնաբանության հետևանքով՝ նաև Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասին:

Դիմողն արձանագրում է, որ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 1-ին մասն ամրագրում է պայմանագրային զինծառայողին պաշտոնից ազատելու **դեպքերը (հիմքերը)**, մինդեռ հիշյալ հոդվածում կատարված փոփոխությունների արդյունքում այն լրացվել է վիճահարույց 3-

րդ մասով, որի համաձայն՝ բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատումը կարող է իրականացվել սոսկ քաղաքական հայեցողությամբ՝ առանց պաշտոնից ազատման՝ Օրենքով սահմանված հիմքերի առկայության:

Վկայակոչելով Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասը և 79-րդ հոդվածը՝ դիմողը նշում է, որ զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոնից ազատման կոնկրետ դեպքերը պետք է սահմանված լինեն օրենքով, քանզի որոշակի իրավական հետևանքի վրա հասնելու համար անհրաժեշտ է համապատասխան փաստակազմի առկայություն, որը կարող է լինել և՛ կոնկրետ դեպքերի փաստի տեսքով, և՛ որոշակի պայմանների առկայության դեպքում՝ հայեցողական սակայն, այդպիսի փաստակազմը պետք է համապատասխանի Սահմանադրության 79-րդ հոդվածով նախատեսված որոշակիության սկզբունքի պայմաններին:

Իրավական որոշակիության սկզբունքի վերաբերյալ Սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումների հիմքով՝ դիմողը գտնում է, որ վիճարկվող իրավանորմը իրավական և մեկնաբանության չափանիշների տեսանկյունից հակասում է իրավական որոշակիության սկզբունքի պահանջներին և չի կարող մեկնաբանվել որպես «օրենքով նախատեսված դեպք», քանի որ տվյալ դրույթով նախատեսվում է օրենքով սահմանված դեպքերի բացակայության պարագայում կամայական որոշմամբ պաշտոնից ազատելու հնարավորություն՝ առանց որևէ փաստակազմի կամ պայմանների վրա հասնելու անհրաժեշտության շարադրման:

Դիմողի կարծիքով, աշխատանքից ազատման հիմքերն օրենքով նախատեսված լինելու պայմանը բխում է նաև Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասի տրամաբանությունից, մինդեռ վիճարկվող դրույթում անտեսվել է Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում և 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված իմպերատիվ պահանջը, ինչպես նաև 79-րդ հոդվածում ամրագրված՝ որոշակիության սկզբունքի պահանջը, և վիճարկվող իրավադրույթում ազատման հիմքեր նախատեսված չեն:

Հղում կատարելով Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասին և «Պաշտպանության մասին» օրենքի 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասին՝ դիմողը նշում է, որ ՀՀ ԶՈՒ գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնավարման ժամկետը, Սահմանադրության համաձայն, պետք է լինի որոշակի, իսկ Օրենսդիրը, հստակեցնելով սահմանադրական այս պահանջը, ամրագրել է պաշտոնավարման հնգամյա ժամկետ:

Վերլուծելով Սահմանադրական դատարանի՝ 2020 թվականի մարտի 31-ի ՍԴՈ-1518 որոշմամբ արտահայտած իրավական դիրքորոշումը՝ դիմողը հանգում է եզրակացության, որ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը ՀՀ ԶՈՒ գլխավոր շտաբի պետի ազատման դեպքում կիրառելի չէ, և այնքանով, որքանով չի սահմանում հստակ բացառություն ՀՀ ԶՈՒ գլխավոր շտաբի պետի ազատման դեպքի համար, խնդրահարույց է նաև Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համատեքստում:

3. Պատասխանողի փաստարկները և դիրքորոշումը

Պատասխանողը, վկայակոչելով Սահմանադրության 133-րդ հոդվածը, Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, Կառավարության 2020 թվականի նոյեմբերի 26-ի 1857-Ն որոշման 1-ին կետը, նշում է, որ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնն ընդգրկվում է զինվորական ծառայության բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոններում, և սահմանադիրը, ի տարբերության Սահմանադրությամբ հիշատակված այլ պաշտոնների, հիշյալ պաշտոնի դեպքում սպառնիչ չի ամրագրել այն բոլոր դեպքերը, երբ վերջինիս պաշտոնավարումը դադարում է՝ հնարավորություն ընձեռելով օրենսդրին նախատեսել նման դեպքերը:

Վերլուծելով վիճարկվող նորմը՝ պատասխանողը գտնում է, որ օրենսդիրն ամրագրել է վարչապետի հայեցողական լիազորությունը՝ Հանրապետության նախագահին առաջարկել զինվորական պաշտոնից ազատել բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող պայմանագրային զինծառայողին, որն ամբողջությամբ համահունչ է Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի իմաստով «օրենքով սահմանված դեպք» հասկացությանը:

Պատասխանողը պնդում է, որ վիճարկվող օրինադրույթի որոշակիությունը, բնավ, խնդրահարույց չէ, այն ձևակերպված է հստակ, դրանում չեն օգտագործվում գնահատողական հասկացություններ, որպիսի պայմաններում դիմումում մատնանշված փաստարկներն առարկայազուրկ են:

Անդրադառնալով Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասով և Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասով սահմանված իրավակարգավորումների փոխհարաբերությանը՝ պատասխանողը գտնում է, որ պաշտոնյայի՝ որոշակի ժամկետով նշանակվելը դեռևս չի նշանակում, որ նրա պաշտոնավարումը չի կարող դադարել մինչև նշված ժամկետի

ավարտը: Սահմանադրությամբ հիշատակվող բոլոր պաշտոնյաների դեպքում Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով նախատեսված են կառուցակարգեր, որոնց կյանքի կոչվելու դեպքում համապատասխան պաշտոնյայի լիազորությունները դադարում են մինչև նրա պաշտոնավարման ժամկետը լրանալը:

Պատասխանողն անհիմն է համարում նաև դիմողի այն պնդումը, որ «Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասով գլխավոր շտաբի պետի, որպես զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ներկայացուցչի, մասով սահմանվում են հատուկ նորմեր՝ ի համեմատ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված նորմերի»: Ըստ պատասխանողի՝ Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասով ուղղակի նշվում է, որ գլխավոր շտաբի պետը նշանակվում է օրենքով սահմանված ժամկետով, մինչդեռ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասով նման կամ որևէ ժամկետի հարց առհասարակ չի շոշափվում, հետևաբար՝ տվյալ դեպքում առկա չէ կոլիզիա և, ըստ այդմ, ընդհանուր և հատուկ նորմի հարաբերակցության հարց:

Պատասխանողը նշել է, որ «Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կարգավորումը վերաբերում է բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող պայմանագրային զինծառայողներին, որոնցից մեկն է գլխավոր շտաբի պետը, հետևաբար՝ նշված նորմում գլխավոր շտաբի պետի ազատման դեպքը, որպես բացառություն նշելուց ձեռնպահ մնալը օրենսդրի կամքի արտահայտման արդյունք է՝ գլխավոր շտաբի պետի ազատման դեպքը Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի կարգավորման շրջանակներում ներառելը նաև հանդիսանում է օրենսդրի ուղղակի կամքը»:

Պատասխանողի պնդմամբ՝ հիմնագուրկ են նաև պնդումներն առ այն, որ Հանրապետության նախագահը չունի գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու լիազորություն, քանզի նման լիազորությունն ուղղակի իր ամրագրումն է ստացել Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում: Ըստ պատասխանողի՝ Սահմանադրության 155-րդ հոդվածով սահմանվում են զինված ուժերի ենթակայության, դրանց նպատակների, կիրառմանն առնչվող կարգավորումներ և Հանրապետության նախագահի կողմից գլխավոր շտաբի պետի նշանակման մասին հիշատակումը նշված հոդվածի 3-րդ մասում ամենևին չի նշանակում, որ գլխավոր շտաբի պետի նշանակման և ազատման հարաբերությունները հանդիսանում են Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի կարգավորման առարկա:

Պատասխանողն ընդգծում է, որ 2015 թվականի Սահմանադրությամբ գլխավոր շտաբի պետին օրենքով նախատեսված ժամկետով նշանակելու կարգավորման ներմուծումը զինված ուժերի՝ քաղաքական հարցերում չեզոքություն պահպանելու երաշխիք է: Հատկանշական է, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ սահմանադիրը ցանկացել է կոնկրետ պաշտոնյաների համար ստեղծել քաղաքական չեզոքության պահպանման երաշխիքներ, ապա պաշտոնավարման ժամկետը հստակ ամրագրվել է Սահմանադրությամբ: Սույն պարագայում գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնից ազատման դեպքերը Սահմանադրությամբ նախատեսված չեն, փոխարենը դրա սահմանումը պատվիրակվել է օրենսդրին, որն էլ սահմանված է «Պաշտպանության մասին» օրենքի 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասում: Այս կապակցությամբ պատասխանողը նշում է. «... թե ինչպիսի հետևանքներ կարող է ունենալ զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ներկայացուցիչների և մասնավորապես զինված ուժերի անմիջական հրամանատար հանդիսացող գլխավոր շտաբի պետի կողմից քաղաքական չեզոքության պահանջի խախտումը, օրենսդրությամբ նախատեսված վերջինիս նման դեպքում զբաղեցված պաշտոնից կարճ ժամանակահատվածում ազատելու կառուցակարգը բացարձակ անհրաժեշտություն է երկրի անվտանգության ապահովման տեսանկյունից»:

4. Սահմանադրաիրավական վեճի շրջանակները և պարզման ենթակա հանգամանքները

Սույն գործով սահմանադրաիրավական վեճը հանգում է Հանրապետության նախագահի՝ ՀՀ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատման լիազորության իրացման հիմնախնդրին՝ պայմանավորված այն իրողությամբ, որ դիմողի գնահատմամբ՝ առկա օրենսդրական իրավակարգավորումները բարարար չափով որոշակի, հստակ, հասանելի և կանխատեսելի չեն, քանզի չեն ամրագրում հիշյալ պաշտոնատար անձին պաշտոնից ազատման կոնկրետ դեպքերը, իսկ Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասը, սահմանելով, որ գլխավոր շտաբի պետին վարչապետի առաջարկությամբ նշանակում է Հանրապետության նախագահը՝ «օրենքով սահմանված ժամկետով», չի նախատեսում պաշտոնավարման այդ ժամկետը չլրացած պետին պաշտոնից ազատելու իրավական հնարավորություն:

Ելնելով վերոգրյալից՝ Սահմանադրական դատարանը սույն գործով քննության առարկա է համարում Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի երկրորդ նախադասությունը և

դրա համապատասխանությունը Սահմանադրությանը գնահատում է Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի, 57 հոդվածի 2-րդ մասի, 79 հոդվածի, 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի և 155 հոդվածի 3-րդ մասի հիման վրա:

Սույն գործով վիճարկվող դրույթի՝ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի, սահմանադրականությունը գնահատելու նպատակով Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում, մասնավորապես, անդրադառնալ հետևյալ հարցադրումներին.

1) ո՞րն է սահմանադրական կարգի հիմունք հանդիսացող Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի հիմնարար նշանակությունը պաշտպանության իրավական կարգավորման ինստիտուտների, հատկապես զինվորական ծառայության համար,

2) որո՞նք են երկրի պաշտպանության իրականացման (կառավարման) առանձնահատկությունները, պաշտպանական ոլորտի կառավարման մակարդակները և զինված ուժերի կարգավորման ու կառավարման սկզբունքները,

3) որո՞նք են զինվորական ծառայության իրավական ինստիտուտի հայեցակարգային հիմքերն ու յուրահատկությունները, դրանցով պայմանավորված սահմանադրական կարգավորման առանձնահատկությունները,

4) որո՞նք են զինվորական ծառայության իրավական ինստիտուտի սահմանադրական հիմունքներ հանդիսացող Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավադրույթների նորմատիվ բովանդակությունը, դրանց համակարգային և տրամաբանական կապերը,

5) արդյո՞ք առկա է սահմանադրական իմաստով անորոշություն վիճարկվող դրույթում, ինչպես նաև օրենսդրական բաց՝ զլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու հարցում:

6. Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշումները

6.1. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում առաջին հերթին վեր հանել սահմանադրական կարգի հիմունք հանդիսացող Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի իրավադրույթների հիմնարար նշանակությունը պաշտպանության իրավական կարգավորման բոլոր ինստիտուտների, ներառյալ զինվորական ծառայության համար:

Պետության պաշտպանական գործառույթի բաղադրատարրը կազմող զինված ուժերի կազմակերպման, գործունեության և այլ հարաբերությունները կարգավորող իրավական նորմերի համակցության մեջ առաջնային նշանակություն ունեն ոլորտի

իրավական ապահովման միջուկը կազմող սահմանադրական նորմերը: Սահմանադրության տեքստի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ պաշտպանական հարաբերությունների կարգավորմանն **ուղղակիորեն վերաբերող** իրավադրույթները տարալուծված են դրա առանձին կառուցվածքային մասերում, որպես սահմանադրական կարգի հիմունքներ, պետական մարմինների լիազորություններ (կամ իրավասության մաս) կամ մարդու իրավունքների ենթաինստիտուտներ, մասնավորապես՝ զինված ուժերը և պաշտպանությունը (14-րդ հոդված, 1-ին գլուխ), հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումներն արտակարգ կամ ռազմական դրության ժամանակ (76-րդ հոդված, 2-րդ գլուխ), պատերազմի հայտարարումը և խաղաղության հաստատումը (118-րդ հոդված, 4-րդ գլուխ), ռազմական դրությունը (119-րդ հոդված, 4-րդ գլուխ), Հանրապետության նախագահի լիազորությունները զինված ուժերի բնագավառում (133-րդ հոդված, 5-րդ գլուխ), զինված ուժերը (155-րդ հոդված, 6-րդ գլուխ) և այլն: Թվարկված իրավադրույթներից սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում վերլուծել այն իրավակարգավորումները, որոնք ուղղակիորեն վերաբերում կամ առնչվում են սույն գործով վիճարկման առարկա հանդիսացող զինվորական ծառայության իրավական ինստիտուտին, որպես այդպիսին դիտարկելով՝ «Սահմանադրական կարգի հիմունքներ» 1-ին գլխի 14-րդ հոդվածը, հատկապես դրա 1-ին և 2-րդ մասերը:

Հայաստանի Հանրապետությունը Սահմանադրության «Սահմանադրական կարգի հիմունքները» առաջին գլխում նախատեսել է զինված ուժերի ստեղծման նպատակները (սոցիալական առաքելությունը), դրանց կարգավիճակի որոշ տարրերն ամրագրող հատուկ հոդված, որի հիմքում դրված է զինված ուժերի կարգավիճակի, դրանց նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության ազատական հայեցակարգը, և որի տեսլականը հիմնված է քաղաքական համակարգի սուբյեկտների և զինված ուժերի լիազորությունների կոշտ սահմանազատման վրա:

Սահմանադրության 14-րդ հոդվածը պարունակում է սույն սահմանադրական իրավական վեճի լուծման համար կարևոր ուղենիշային նշանակություն ունեցող երեք հիմնադրույթ. 1) զինված ուժերի սահմանադրական գործառույթները (առաքելությունը), 2) զինված ուժերի քաղաքական չեզոքության սկզբունքը, 3) զինված ուժերի նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության սկզբունքը:

Զինված ուժերի սահմանադրական գործառույթներն են՝ ապահովել Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանությունը, անվտանգությունը, տարածքային ամբողջականությունը և սահմանների անձեռնմխելիությունը, որին համապատասխան սահմանադրական մի շարք իրավադրույթներ կարգավորում են զինված ուժերի կառավարման և կիրառման հարաբերությունները:

Զինված ուժերի քաղաքական չեզոքության սկզբունքից հետևում է, որ դրանք քաղաքական հարցերում պետք է պահպանեն չեզոքություն, չմասնակցեն քաղաքականությանը և քաղաքական պայքարին, չմիջամտեն քաղաքական գործընթացներին, որի երաշխիքը դրա ապաքաղաքականացումն է:

Ապաքաղաքականացման նպատակն է զինված ուժերը դուրս բերել քաղաքականության ակտիվ ներգործության շրջանակից, և ամենից առաջ այս կամ այն կուսակցության կամ քաղաքական կազմակերպության քաղաքական ազդեցության տակից: Որպես այդ պահանջի երաշխիք զինված ուժերում արգելվում է քաղաքական կազմակերպությունների գործունեությունը, վերջիններիս կառույցների ստեղծումը, քաղաքական քարոզչությունը, այդ թվում նաև ընտրական, իսկ զինվորականներին արգելվում է անդամագրվել քաղաքական կազմակերպություններին: Այսպիսով, զինված ուժերի կազմակերպման ազատական տեսլականը ենթադրում է հասարակական փոխհամաձայնություն, ըստ որի քաղաքականությունը զինվորականների զբաղմունքը չէ, իսկ դրա հիմնական երաշխիքներից է զինված ուժերի նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողությունը:

Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի 2-րդ մասի մեկ այլ իրավադրույթի համաձայն Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերը քաղաքացիական վերահսկողության ներքո են: Զինված ուժերը լինելով փակ, ստորակարգությամբ կազմակերպված պետական ծառայողների զինված ամբողջություն, կարիք ունի քաղաքացիական վերահսկողության, քանի որ իր ուժային ունակությունները կարող է օգտագործել ընդդեմ ժողովրդավարության, ներառյալ իշխանությունը նվաճելու կամ քաղաքական ուժերին օժանդակելու նպատակով: Հետևաբար, զինված ուժերի նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողությունը կարևոր նշանակություն ունի ժողովրդավարության համար:

«Քաղաքացիական վերահսկողություն» հասկացությունը ձևավորվել է զինվորական/քաղաքացիական բաժանման համատեքստում և առաջին հերթին ենթադրում է ժողովրդավարական վերահսկողություն զինված ուժերի նկատմամբ, երբ

դրանք ղեկավարվում են բարձրագույն պետական իշխանության կողմից, այսինքն՝ պետության ղեկավարությունը մասնակցում է զինված ուժերի կառավարմանը, ժողովրդավարական ճանապարհով ազդում է դրա վրա՝ իշխանությունների բաժանման սկզբունքի և ռազմական կառավարման ներդաշնակ գուգակցության վրա կառուցված նպատակային պետաիրավական ինստիտուտների միջոցով:

Պետաիրավական իմաստով քաղաքացիական վերահսկողությունը զինված ուժերի ղեկավարում ու կառավարումն է քաղաքացիների ազատ կամահայտնության ճանապարհով ձևավորված ժողովրդավարական իշխանության կողմից, հակառակ դեպքում բանակը կարող է ձեռք բերել ինքնուրույնության շատ բարձր աստիճան և ծանրակշիռ ազդեցություն ունենալ պետության քաղաքականության վրա, վտանգել ժողովրդավարությանը:

ԵԱՀԿ-ի 1994 թվականի «Անվտանգության ռազմաքաղաքական առումներին վերաբերող կանոնագիրը»¹ կարգավորելով նախկինում պետության ներքին իրավագործությանը պատկանող հարցերը, դրա ընդունման նպատակ է համարում բոլոր ուժային կառույցների նակատմամբ վերահսկողությունն անկախ, օրինական և ժողովրդական ճանապարհով ընտրված ինստիտուտներին հանձնելը: Այդ փաստաթուղթը պարտադրում է, որ բոլոր ուժային կառույցները, որ ներառված են ազգային անվտանգության ու պետության պաշտպանության համակարգում պարտավոր են պահպանել օրինականության, ժողովրդավարության, չեզոքության, մարդու և քաղաքացու իրավունքների հարգանքի սկզբունքները, ինչպես նաև միջազգային մարդասիրական իրավունքի նորմերը: Այդ փաստաթուղթը ժողովրդավարական վերահսկողությունը զինվորականների ու ռազմականացված բոլոր տեսակի ծառայությունների նկատմամբ դիտարկում է որպես կայունության ու անվտանգության անփոխարինելի տարր:

Քաղաքացիական վերահսկողությունը զինված ուժերի քաղաքականացման կանխման հուսալի միջոց է, որի գործուն ազդեցության շնորհիվ դրանք չեզոք են մնում քաղաքական պայքարի բոլոր մասնակիցների նկատմամբ: Միաժամանակ

¹ Այդ փաստաթուղթը մշակվել է ԵԱՀԿ-ի շրջանակներում 1992-1994 թթ.: Այն որպես խորհրդատվական ակտ հավանության է արժանացել 52 պետությունների կողմից ԵԱՀԿ-ի բուդապեշտյան խորհրդակցությունում 1994 թ. դեկտեմբերին, իսկ 1995 թ. հունվարի 1-ից ձեռք է բերել քաղաքականապես պարտադրող փաստաթղթի նշանակություն:

քաղաքացիական վերահսկողությունը ենթադրում է զինված ուժերում արհեստավարժ զինվորականների իրավասությանը վերապահված հատուկ, ինքնավար, քաղաքականությունից զերծ մասնագիտական ոլորտների առկայություն (մարտական պատարասվածություն, զենքի տարբեր տեսակների կիրառման հմտությունների յուրացում և այլն): Այդպիսով, քաղաքացիական իշխանության գործունեությունը զինված ուժերում հասցվում է նվազագույնի, ինչը զինվորականներին հնարավորություն է տալիս ինքնուրույն որոշել զինված ուժերի **օգտագործման կարգը**՝ սահմանադրական առաքելության շրջանակներում: Դրանով իսկ զինված ուժերն ունենում են նշանակալի ինքնավարություն օպերատիվ և մարտավարական մակարդակներում, պայմանով, որ նրանք քաղաքականության և ռազմավարության հարցերում անվերապահորեն կենթարկվեն քաղաքացիական իշխանություններին:

Զինված ուժերի նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության ազատական /ժողովրդավարական/ համակարգերում կիրառում են **վերահսկողության հատուկ ձևեր**՝ քաղաքացիական գլխավոր հրամանատար, որն իրավասու է ազատել բարձրագույն հրամանատարական պաշտոնյաներին որպես քաղաքականության և վերահսկողության հաստատման միջոց. պաշտպանության նախարարի և մի շարք այլ զինվորական պաշտոններում ըստ հնարավորության քաղաքականապես չեզոք քաղաքացիական անձանց նշանակումը. պաշտպանության նախարարության կառուցումը և գործառնությունները համալիրության (քաղաքացիական/զինվորական) սկզբունքով. զինված ուժերի կառուցվածքային հարցերի և կադրային առաջխաղացման իրավագործությունը քաղաքացիական իշխանությունների վերապահելը. ռազմական բյուջեի ընդունման քաղաքացիական իշխանության մենաշնորհը, հատկացված միջոցների ծախսման նկատմամբ խստագույն հսկողության ընթացակարգը և այլն:

Սահմանադրական դատարանը ընդգծում է, որ երկրի պաշտպանության գործառնության իրականացման համակարգում գլխավոր տարրը և օբյեկտը զինված ուժերն են, որոնց կառավարման բարձրագույն մակարդակը ռազմավարական մարմիններն են /Ազգային ժողով, կառավարություն, Հանրապետության նախագահ, Անվտանգության խորհուրդ/, որոնց հաջորդում են զինված ուժերի կառավարման օպերատիվ մակարդակի գործառնության մարմինները /գլխավոր շտաբ, պաշտպանության նախարարություն և այլն/:

Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության ընդհանուր իրավասության պետական կառավարման սահմանադրական համակարգը կառուցված է իշխանությունների բաժանման և այլ սահմանադրական սկզբունքների հիմքով և կոչված է ապահովելու պաշտպանական համակարգի պատշաճ ռազմաքաղաքական, ռազմաիրավական և այլ առումներով ղեկավարումը, կառավարումը և կարգավորումը: Երկրի պաշտպանության գործառույթի իրականացման կառուցակարգում, բարձրագույն ռազմավարական մարմիններից հետո, կառավարման հաջորդ կարևոր մարմինը զինված ուժերի գլխավոր շտաբն է, որպես զինված ուժերի օպերատիվ կառավարման բարձրագույն մարմին: «Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի գլխավոր շտաբի կանոնադրության»² 9-րդ կետի համաձայն՝ Գլխավոր շտաբի նպատակը զինված ուժերի կողմից Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանության, անվտանգության, տարածքային ամբողջականության և սահմանների անձեռնմխելիության ռազմական բաղադրիչի ապահովման ուղղությամբ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության քաղաքականությունն ապահովելն է, իսկ 10-րդ կետի համաձայն՝ Գլխավոր շտաբի խնդիրներից է, մասնավորապես, օրենքով սահմանված զինված ուժերի խնդիրների կատարման ապահովումը:

Այսպիսով, զինված ուժերում բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոններ զբաղեցնող անձինք պետական քաղաքականությունն անմիջականորեն կենսագործողներն են, որպիսի պայմաններում տվյալ պաշտոններում կոնկրետ անձանց նշանակման և ազատման հարցում գործադիր իշխանությունը որպես ռազմական կառավարման վերին մակարդակի կառավարման հավաքական սուբյեկտ պետք է ունենա և Սահմանադրությամբ ամրագրված կարգով իրավունք ունի նշանակելու և ազատելու հրամանատարական նշված կազմի պաշտոնյաներին: Այդ իրավագործությունը համահունչ է սահմանադրական կարգի հիմունք հանդիսացող զինված ուժերի նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության սկզբունքին: Այդ իրավագործությունը պայմանավորված է նաև երկրի պաշտպանության ռազմավարական առաջնահերթություններից բխող կադրային արդյունավետ քաղաքականությամբ, որն, անխուսափելիորեն, բացի զինվորական արհեստավարությունից ենթադրում է նաև քաղաքացիական իշխանությունների հայեցողություն: Ի վերջո Սահմանադրությունը

² «Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի գլխավոր շտաբի կանոնադրությունը» հաստատվել է Կառավարության՝ 2019 թ. հուլիսի 4-ի թիվ 922-Լ որոշմամբ:

Հանրապետության պաշտպանության ոլորտի պետական քաղաքականությունը՝ պաշտպանության ապահովման գերակայությունների սահմանումը և իրականացումը, պետության ռազմական անվտանգության համակարգի բնականոն գործունեության ապահովումը, Հանրապետության զինված ուժերի ղեկավարումը վերապահում է կառավարությանը:

Սահմանադրական դատարանը անհարաժեշտ է համարում ընդգծել, որ ռազմական կառավարման բոլոր մակարդակները, սկսած մարտական խնդիրներ լուծող զորամիավորումներից, ռազմաօպերատիվ կառավարման մարմիններից ու իշխանությունների բաժանման սկզբունքով կառուցված ռազմավարական կառավարում իրականացնող ընդհանուր իրավասության պետական մարմինները կազմում են երկրի պաշտպանության գործառույթի կառավարման կուռ կառուցակարգը, որը և՛ կառավարման, և՛ զինվորաձառայական առումներով կառուցվում ու գործում է խիստ կենտրոնացվածության, հետևողական միանձնության և խստագույն զինվորական կարգապահության, անվերապահ ենթարկվածության, անընդհատության և մի շարք այլ յուրահատուկ սկզբունքներով: Դրանում քաղաքացիական իշխանության ընդհանուր իրավասության մարմինները Սահմանադրության ուժով իրավագոր են իրականացնելու ոչ միայն քաղաքացիական վերահսկողություն, այլ նաև ունեն ռազմական կառավարման անմիջական, Սահմանադրությամբ հիմնադրված իրավասություն և լիազորություններ, ներառյալ զինվորակադրային քաղաքականության հարցերում: Զինված ուժերն ինքնավար կառույցներ չեն, իսկ քաղաքացիական սահմանադրական իշխանություններն անհամաչափ կամ անհարկի միջամտություն իրականացնողներ:

Ամփոփելով, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի որպես սահմանադրական կարգի հիմունքի բովանդակությունից բխում է, որ զինված ուժերը որպես հատուկ կազմակերպվող, կառավարվող և գործող կառույց ապահովում են Հայաստանի Հանրապետության պաշտպանությունը, անվտանգությունը, տարածքային ամբողջականությունը և սահմանների անձեռնմխելիությունը հատուկ ձևերով ու մեթոդներով, սակայն դրանք ինքնավար չեն, այլ կազմում են ռազմական կառավարման կուռ համակարգի մասնագիտացված, քաղաքականապես չեզոք տարրը, ենթարկված են Սահմանադրությամբ սահմանված և իշխանությունների բաժանման ու ռազմական կառավարման սկզբունքների ներդաշնակ զուգատեղմամբ գործող, ռազմավարական

բարձրագույն կառավարում իրականացնող ընդհանուր իրավասության պետական մարմիններին, գտնվում են նրանց քաղաքական վերահսկողության տակ, որի դրսևորման տարրերից է նաև բարձրագույն հրամանատարական զինվորական ծառայության պաշտոնների նշանակման և ազատման սահմանադրական իրավագործությունը:

6.2. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում վեր հանել երկրի պաշտպանության իրականացման (կառավարման) և իրավական կարգավորման առանձնահատկությունները, անդրադառնալ պաշտպանական ոլորտի կառավարման մակարդակներին և զինված ուժերի կարգավորման ու կառավարման սկզբունքներին, որոնք ելակետային նշանակություն ունեն զինվորական ծառայության սահմանադրական բովանդակության համար:

Երկրի պաշտպանությունը պետության հասարակական գլխավոր խնդիրներից է և իրենից ներկայացնում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքային ամբողջականությունը, սահմանների անձեռնմխելիությունը և անվտանգությունը, այդ թվում՝ քաղաքացիների պաշտպանվածությունը, ռազմական սպառնալիքներից ապահովելու նպատակով խաղաղ ժամանակ և ռազմական դրության պայմաններում քաղաքական, ռազմական, տնտեսական, տեղեկատվական, սոցիալական, իրավական և այլ բնույթի միջոցների կիրառման ու միջոցառումների իրականացման ընդհանրություն («Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

Սահմանադրական դատարանը արձանագրում է, որ պետության սահմանադրական այլ գործառույթների համակարգում պաշտպանության գործառույթն ունի համապետական, համասոցիալական, մշտական բնույթ, և դրա կենսագործման կառուցակարգին բնորոշ են որոշակի առանձնահատկություններ, որոնք ելակետային նշանակություն ունեն պաշտպանական ոլորտի սահմանադրական կարգավորման առարկայի (հարաբերությունների շրջանակի), այդ հարաբերությունների սահմանադրական ու ընթացիկ օրենսդրական կարգավորման յուրահատկությունների ու բովանդակության իմաստավորման ու գնահատման համար: Այդ առանձնահատկություններից էականներն են՝

1. Պաշտպանության գործառույթի կառավարման օբյեկտը և առարկան երկրի ռազմական պաշտպանության ու դրա հետ կապված հասարակական հարաբերություններն

են, որոնք իրենց բնույթով էականորեն տարբերվում են հասարակական այլ հարաբերություններից: Բացի այդ պաշտպանության գործառույթի իրականացման կառուցակարգում **յուրահատուկ գործառութային կառույց է պետության ռազմական կազմակերպությունը**, որը, որպես յուրօրինակ կերպով կազմակերպված ներգործության ուժ, խստորեն առանձնացված է պետական այլ կառույցներից, իրականացնում է յուրահատուկ նպատակներ, ինչով պայմանավորված ունի խիստ կենտրոնացված և ստորակարգային կառուցվածք, զինվորական ծառայության բազմաքանակ համակազմ, զենքի զանազան տեսակներ և այլն:

2. Երկրի պաշտպանության գործառույթի իրականացման մենաշնորհային սուբյեկտը պետությունն է: Սահմանադրության և «Պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի վերլուծությունը հիմք է տալիս առաջ քաշել պաշտպանության գործառույթի ձևավորման ու իրականացման սուբյեկտների հետևյալ շրջանակը՝ օրենսդիր մարմինը, կառավարությունը, նախագահը, դատարանները, անվտանգության խորհուրդը, գործադիր իշխանության մարմինները, պետության զինված կազմակերպությունը, որը ներառում է իրենում զինված ուժերը և այլ զորքերը: Պաշտպանական գործառույթի բնույթը պահանջում է գործողությունների մշտական ու միասնական, համակարգված ու կենտրոնացված իրականացում, դրա կենսագործման նպատակային, երաշխավորված կառուցակարգ, ինչը կարող է ապահովել միայն պետությունը, զերծ պահելով այն տատանումներից ու վայրիվերումներից:

3. Պաշտպանության կառավարումը բազմամակարդակ է, իսկ պաշտպանության գործառույթն իրականացնելիս կիրառում են օրենքով ամրագրված և՛ համընդհանուր, և՛ ներգործության օբյեկտով պայմանավորված հատուկ՝ **ռազմական բնույթի ձևեր ու մեթոդներ**: Երկրի պաշտպանության գործառույթի կենսագործման կառուցակարգին բնորոշ առանձնահատկությունների շնորհիվ զինված ուժերը ձեռք են բերում էական քաղաքական դերակատարություն, ինչից և առաջանում է բանակի իրավական կարգավիճակի սահմանադրական ամրագրման, դրա քաղաքական չեզոքության և դրա նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության ապահովման անհրաժեշտությունը:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ երկրի պաշտպանության գործառույթի բովանդակությունը, իրականացման ձևերը, ենթագործառույթները, կառուցվածքը պայմանավորված են զինված ուժերի կազմակերպման ու զինված պայքարի վարման սկզբունքներով:

«Պաշտպանության մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքը պաշտպանության ոլորտում կառավարումը դասակարգում է ըստ մակարդակի, որպես այսպիսիք համարելով՝ ա) ընդհանուր իրավասության պետական մարմինների կառավարումը (օրենսդիր մարմին, կառավարություն, անվտանգության խորհուրդ, ՀՀ վարչապետ), բ) պաշտպանության ոլորտի հատուկ իրավասության մարմնի կառավարումը (պաշտպանության նախարարություն), գ) պաշտպանության ոլորտի լիազորություններ ունեցող պետական ու տարածքային կառավարման մարմինների կողմից իրականացվող կառավարումը, դ) պաշտպանական ոլորտում տեղական ինքնակառավարման մարմինների կառավարումը, ե) զինված ուժերի անմիջական կառավարումը (գլխավոր շտաբ՝ շտաբի պետի ղեկավարությամբ), ինչպես նաև զինվորական կառավարման այլ մարմինները:

Զինված ուժերի և զորամիավորումների գործառնության սկզբունքներ են համարվում մշտական բարձր մարտական պատրաստվածությունը, բարձր ակտիվությունը, **վճռականությունը և անընդհատությունը**, գործողությունների հանկարծակիությունը, գործառնության և կրակի արագ տեղաշարժը (մանևրը), մարտի համակողմանի ապահովումը, զորքերի մարտունակության մշտական պահպանումը և ժամանակին վերականգնումը, **անընդհատ ու անշեղ կառավարումը**, նպատակների ու դրված խնդիրների նվաճման անշեղ ձգտումը և այլն, որոնց համապատասխանում են զինված ուժերի կառավարմանը ներկայացվող պահանջները՝ **անընդհատություն, օպերատիվություն, կայունություն և գաղտնիություն և այլն**: Այդ պահանջներին համապատասխանող զինված ուժերի և զորամիավորումների կառավարման սկզբունքներ են **միանձնությունը, կառավարման կենտրոնացումը**, բարձր կարգապահությունն ու կազմակերպվածությունը, հրամանատարի անհատական պատասխանատվությունը, իրադրության իմացությունը, խորը վերլուծությունը, կանխատեսումը, համառությունը և այլն: Թվարկված սկզբունքները ռազմական գործունեության ընդհանուր նպատակահարմար կանոններ են, որոնք որոշում են զինված ուժերի սոցիալական էությունը, դրանց կազմակերպման և գործունեության հիմնական հարցերը (գործառնությունը, կառուցվածքը, լիազորությունները և այլն), արտացոլվում են ոլորտում գործող նորմատիվ փաստաթղթերում, հետևաբար ընկած են պաշտպանության կազմակերպման ու կառավարման հիմքում, և՛ մարտավարական, և՛ բարձրագույն պետական կառավարման մակարդակում:

Սահմանադրական դատարանը ընդգծում է, որ ռազմական կառավարման համակարգի բոլոր մակարդակների կառուցման նորմատիվ հիմքերը սահմանված են

պաշտպանական ոլորտի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ: Միննույն ժամանակ, սահմանադրական դատարանը ուշադրություն է հրավիրում այն հանգամանքի վրա, որ վերոբերյալ սկզբունքները ելակետային են ոչ միայն երկրի պաշտպանության իրավական նորմերի համախումբը սահմանելու, այլև դրանք մեկնաբանելու և կիրառելու ընթացքում:

6.3. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ զինվորական ծառայության իրավական ինստիտուտի հայեցակարգային հիմքերին ու յուրահատկություններին, պարզելու այն պատճառները և գործոնները, որոնք պայմանավորել են դրա սահմանադրական կարգավորման նորմատիվ բովանդակությունը:

Պետական ծառայությունը կոչված է ապահովել պետական գործունեության տարաբնույթ ոլորտներում պետական կառավարման խնդիրների լուծումը: Այն իր բնույթով լինելով միասնական պետական ծառայությունը տարբերակված է մասնագիտացված տեսակների՝ ըստ պետության գործունեության տարբեր ուղղություններ և դրանց առջև կանգնած խնդիրների: Զինվորական ծառայությունը պետական ծառայության տեսակ է, որն ունի վառ արտահայտված բացառիկ առանձնահատկություններ՝ ծառայության նշանակվելու, ծառայության անցնելու և դադարելու կարգերով, և դրանով իսկ արմատականորեն տարբերվում է «պետական ծառայություն», «պետական ծառայող» ընդհանուր հասկացություններից:

Ինչպես ռազմական կառավարման, այնպես էլ զինվորական ծառայության (կազմակերպման, անցկացման, դադարման) իրավական կանոնների հիմքում ընկած են զինված ուժերի կազմակերպման ու գործունեության յուրահատուկ սկզբունքները: Պետության ռազմական կազմակերպության կողմից երկրի պաշտպանության խնդրի լուծումը կառավարման հատուկ սկզբունքներով, ռազմական ձևերով ու մեթոդներով ենթադրում է ինչպես դրա մեջ մտնող մարմինների ու կազմակերպությունների գործառութավորման, այնպես էլ դրանցում ընդգրկված անձանց զինվորական ծառայության միջոցով պարտականությունների կատարման հատուկ կարգ:

Զինվորական ծառայությունը որպես գործունեության հատուկ տեսակ աչքի է ընկնում իր յուրահատուկ հատկանիշով, մասնավորապես՝ այն իրականացվում է պետության կողմից հիմնադրված ռազմական կազմակերպությունում (զինված ուժերում և այլ զորքերում), որը կոչված է մասնակցելու ռազմական գործողություններին՝

ռազմական մեթոդների և զինված պայքարի միջոցների կիրառմամբ: Այլ կերպ ասած, զինվորական ծառայությունն օրենքով սահմանված գործունեության տեսակ է, որն իրականացվում է պետության ռազմական կազմակերպությունում (զինված ուժերում և այլ գործերում) ու մարմիններում, լուծում է երկրի պաշտպանության ու ռազմական անվտանգության խնդիրները՝ հատուկ ռազմական ձևերով ու մեթոդներով՝ երկիրը պաշտպանության պատրաստելու և պաշտպանելու նպատակով:

Քաղաքացիական հանրային ծառայությունից պետական ծառայության հատուկ տեսակների ամենից ընդհանուր տարբերությունները պայմանավորված են վերջինների կողմից լուծվող խնդիրներով և կատարվող գործառույթներով: Պետական ծառայության բոլոր հատուկ տեսակներին, ներառյալ զինվորական ծառայությանը բնութագրական են հետևյալ հատկանիշները. լուծվող խնդիրների և կատարվող գործառույթների յուրահատկությունը. ծառայության կազմակերպման հատուկ սկզբունքների առկայությունը. հաճախ ռիսկի հետ զուգակցված ծառայության հատուկ պայմանները. մասնագիտական յուրահատկության առկայությունը. ծառայական հատուկ պարտականությունները. ծառայողների պաշտոնական գործառույթների, ծառայության պայմանների առանձնահատկությունները հաշվի առնող հատուկ կարգապահական կանոնադրքերի և կանոնադրությունների առկայությունը. ծառայության ընդունվելու, անցնելու, հատուկ կոչումներ շնորհելու, փորձաշրջանի, ատեստացիայի և դադարման հատուկ պայմաններ և կարգ. ծառայողների հատուկ իրավական կարգավիճակը, իրավական պատասխանատվության որոշ տեսակների ենթարկելու հատուկ կարգը, հատուկ ապահովությունը (ներառյալ վճարումը, արտոնությունները, հագուստը, տարբերանշանները) և այլն:

Պաշտպանական ոլորտի յուրահատկություններով պայմանավորված զինվորական ծառայությանը, բացի վերը նշված տարբերիչ հատկություններից, բնութագրական են նաև միայն իրեն բնորոշ առանձնահատկություններ ծառայական փոխհարաբերությունների բնույթի, դրանց ծագման, անցկացման և դադարման կարգի և այլ հարցերով: Զինվորական ծառայության տարբերությունների և առանձնահատկությունների օբյեկտիվ հիմքով պայմանավորված՝ յուրահատուկ են նաև զինվորական ծառայության իրավական կարգավորման, կազմակերպման ու անցկացման սկզբունքները, որոնք, լինելով **ընդհանուր, հատուկ և յուրահատուկ** ղեկավար գաղափարների ամբողջական համակարգ, պետք է ապահովեն զինվորական ծառայության խնդիրների լուծումը:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ պետական ծառայության ընդհանուր սկզբունքները ռազմական ծառայության ոլորտում չեն գործում լրիվ ու ամբողջական, այլ ունեն իրենց դրսևորման առանձնահատկությունները՝ պայմանավորված ոլորտի առջև դրված խնդիրներով ու կատարվող գործառնություններով:

Ինչպես և ռազմական կառավարման դեպքում՝ կառավարման ընդհանուր սկզբունքներից, այնպես էլ զինվորական ծառայության ոլորտում, հանրային ծառայության ընդհանուր իրավական սկզբունքներից բխող կանոններից արվում են իրավաբանական և փաստական բացառություններ՝ պայմանավորված զինվորական ծառայության յուրահատկություններով: Զինվորական ծառայության հատուկ սկզբունքները բնութագրում են զինվորական ծառայությունը որպես պետական ծառայության հատուկ տեսակ և ենթակա են կիրառման դրա բոլոր ոլորտների նկատմամբ: Այդ սկզբունքներն են՝ զինվորական ծառայության կարգավորման հրամայական (իմպերատիվ) բնույթը, զինվորական ծառայության և զինծառայողների կենտրոնացված կառավարումը, լրիվ ու հետևողական միանձնյա կառավարում, խստագույն զինվորական կարգապահություն, զինծառայողների միջև փոխհարաբերությունների ենթակայություն (սուբորդինացիա), անընդհատություն, առավել օպերատիվություն ու շարժունություն, զինծառայողների ուժեղացված իրավական պատասխանատվություն:

Սահմանադրական դատարանն իր ՄԴՈ-991 որոշմամբ անդրադառնալով ընդհանրապես աշխատանքային հարաբերություններն իրավական կարգավորման ենթարկելիս անձանց իրավական տարբեր կարգավիճակների սահմանման խնդրին՝ կապված աշխատանքային պայմանների, անմիջական պայմանագրային պարտականությունների, գործունեության բնագավառի հետ, ընդգծել է առանձին պաշտոններ զբաղեցնելու և պաշտոններից ազատելու առանձնահատուկ դեպքերի հնարավորությունը, եթե դրանք օբյեկտիվորեն արդարացված են և ունեն սահմանադրաիրավական համապատասխան հիմնավորում: Եթե այս մոտեցումն ընդունելի է աշխատանքային իրավունքի ոլորտում, ապա այն լրիվ ընդունելի է զինվորական ծառայության ոլորտի համար, հետևաբար դրա իրավական հատուկ կարգավորումներն ունեն օբյեկտիվ և արդարացված հիմքեր, ինքնին խնդրահարույց չեն, և համահունչ են Սահմանադրությամբ ամրագրված զինված ուժերի առաքելությանը, դրանց նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության էությանը:

Այսպիսով, զինվորական ծառայության ոլորտում գործում է զինվորական ծառայողների իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման համաչափության սկզբունքը՝ կապված հայրենիքի պաշտպանության խնդրի, իրենց հատուկ պարտականությունների իրականացման հետ: Զինվորական և այլ հատուկ ծառայությունների կարագավորման այս մոտեցումը որդեգրել են նաև խնդրո առարկա հարցին վերաբերող միջազգային պարտադիր և խորհրդատվական փաստաթղթերը:

6.4. Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում անդրադառնալ զինվորական ծառայության իրավական ինստիտուտի սահմանադրական դրույթների իրավական բովանդակությանը, հատկապես Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված իրավադրույթների նորմատիվ բովանդակության, դրանց համակարգային, տրամաբանական կապերի բացահատմանը:

Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասը սահմանում է զինվորական ծառայության ենթաինստիտուտներից մեկի՝ զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի նշանակման և ազատման հարաբերությունները կարգավորող կարևորագույն դրույթ. «1. Հանրապետության նախագահը, վարչապետի առաջարկությամբ, օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով նշանակում և ազատում է զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմը»:

Զինվորական ծառայողների բազմամարդ սոցիալական խմբին բնորոշ է լիազորությունների ծավալի տարբերություններ՝ կախված զբաղեցրած պաշտոնից ու շնորհված զինվորական կոչումից և մի շարք այլ հատկանիշներից, հետևաբար անհրաժեշտ է նրանց ծառայական հարաբերություններում հաստատել հստակ սահմանված կարգ: Այս հանգամանքը առաջ է բերում զինծառայողների հիմնավորված պաշտոնական դասակարգման անհրաժեշտություն: Դասակարգման չափանիշներ են հանդիսանում զինվորական ծառայության տեսակները, զինծառայողների ծառայական-իրավական վիճակը, զինծառայողների պաշտոնական դրությունը կամ լիազորությունների բնույթը, զինվորական ծառայության անցնելու հիմքերը և այլն:

«Բարձրագույն հրամանատարական կազմ» իրավական հասկացությունն ածանցված է զինծառայության պաշտոնների հրամանատարական և ոչ հրամանատարական կազմերի դասակարգումից, որը զինվորական ծառայության դասակարգման հանրաճանաչ և իրավաբանորեն ամրագրված տարբերակներից է, ունի

օբյեկտիվ և արդարացված հիմքեր: Համաձայն Օրենքի 9-րդ հոդվածի 1-ին, 2-րդ և 3-րդ մասերի զինվորական ծառայության պաշտոնները դասակարգվում են երկու կազմերի՝ **հրամանատարական** (բարձրագույն, ավագ, միջին, կրտսեր խմբերով) և **ոչ հրամանատարական** (բարձրագույն սպայական, ավագ սպայական, կրտսեր սպայական, ավագ ենթասպայական, կրտսեր ենթասպայական, շարքային խմբերով):

Զինվորական ծառայության իրավական ինստիտուտի սահմանադրական հիմունքների մեջ կարևորագույն տեղ ունի գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնին վերաբերող մեկ այլ իրավադրույթը, որն ամրագրված է Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում. «3. Զինված ուժերի զինվորական ամենաբարձր պաշտոնատար անձը գլխավոր շտաբի պետն է, որին վարչապետի առաջարկությամբ նշանակում է Հանրապետության նախագահը՝ օրենքով սահմանված ժամկետով: Ոչ պատերազմական ժամանակ գլխավոր շտաբի պետը ենթակա է պաշտպանության նախարարին»:

Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին նախադասության տրամաբանական բաղդատման արդյունքում կարելի է ստանալ դրա նորմատիվ բովանդակության տարրերը կազմող հետևյալ իրավադրույթները.

ա) զինված ուժերի զինվորական ամենաբարձր պաշտոնատար անձը գլխավոր շտաբի պետն է,

բ) ոչ պատերազմական ժամանակ գլխավոր շտաբի պետը ենթակա է պաշտպանության նախարարին,

գ) զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին նշանակում է Հանրապետության նախագահը՝ օրենքով սահմանված ժամկետով:

Այս երեք կարևորագույն իրավադրույթներից սահմանադրական իրավական վեճի լուծման համար հիմնարար և կողմնորոշիչ նշանակություն ունի զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի նշանակմանը վերաբերող իրավադրույթը, որը, սակայն ինքնին չունի կարգավորիչ ինքնուրույնություն: Այդ իրավադրույթը սերտ համակարգային, տրամաբանական և բովանդակային կապի մեջ է գտնվում Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում ամրագրված և զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի նշանակմանը և ազատմանը վերաբերող իրավադրույթի հետ, որն ավելի ընդհանուր և ընդհանրացված իրավակարգավորում է: Համաձայն դրա՝ բարձրագույն հրամանատարական կազմի բոլոր պաշտոնյաները նշանակվում և ազատվում են **Հանրապետության նախագահի կողմից՝ վարչապետի առաջարկությամբ՝ օրենքով**

սահմանված դեպքերում և կարգով: Գլխավոր շտաբի պետը զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոնյա է, ընդ որում ամենաբարձր պաշտոնատար անձը, որը պաշտպանության նախարարության զինվորական ծառայության պաշտոնների առանձին խմբերում ընդգրկվող հիմնական պաշտոնների անվանացանկն ամրագրող Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2020 թվականի նոյեմբերի 26-ի N 1857-Ն որոշմամբ համարվում է բարձրագույն հրամանատարական սպայական կազմի առաջին պաշտոնը:

Հետևաբար, տրամաբանորեն գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնի նշանակելը և պաշտոնից ազատելը կատարվում է Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի դրույթին համապատասխան, իսկ այդ դրույթը ենթադրում է զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի և՛ նշանակման, և՛ ազատման լիազորություն:

Սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում պարզել Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված իրավադրույթների հարաբերակցությունը: Ընդհանրապես իրավանորմերի և դրանցում ամրագրված իրավադրույթների հարաբերակցության որոշման հիմքում ընկած են նորմերի (իրավադրույթների) որոշակի չափանիշներով դասակարգումները: Իրավունքի նորմերի և իրավադրույթների ընդհանուրի, հատուկի և բացառիկի բաժանման ճանաչողական ու գործնական-կիրառական նշանակությունն այն է, որ յուրաքանչյուր կոնկրետ իրավական գործ լուծելիս պետք է, **նախ**, ղեկավարվել և՛ ընդհանուր, և՛ հատուկ, և՛ բացառիկ նորմերով, **երկրորդ**՝ հատուկ և բացառիկ նորմերը ընդհանուր նորմերին դուրս են մղում իրավակիրառման գործընթացից:

Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի իրավադրույթի և 155-րդ հոդվածի 2-րդ մասի առաջին նախադասության տրամաբանական հարաբերակցությունը չի կարող լինել ընդհանուր-հատուկ-բացառիկի իրավակարգավորիչ կապ, որովհետև դրանցով կարգավորվող հարաբերությունները չեն պատկանում այլ սեռերի և նույնիսկ նույն սեռի այլ տեսակների. երկու իրավադրույթներն էլ վերաբերում են գլխավոր շտաբի պետի նշանակման և ազատման հարաբերությանը, և դրանց միջև չկա որևէ հակասություն, բովանդակային շեղում կամ բացառում, այլ ընդհամենը սուբյեկտային կազմի կոնկրետացում: Սահմանադրական դատարանը ուշադրություն է հրավիրում այն հանգամանքի վրա, որ Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված կարգավորումը չի շեղվում կամ չի բացառում 133-րդ

հողվածի 1-ին մասը, այլ ընդամենը կոնկրետացնում (լրացնում) է ընդհանուր իրավադրույթի բովանդակությունը մեկ հարցում՝ գլխավոր շտաբի պետի նշանակման, ընդ որում ոչ թե կարգի, այլ պաշտոնի նշանակման ժամկետի հարցով:

Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությունը նախ կրկնում 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի ընդհանուր բնույթ ունեցող բովանդակությունը գլխավոր շտաբի պետի որպես բարձրագույն հրամանատարական կազմի մեջ մտնող պաշտոնյայի վերաբերմամբ. գլխավոր շտաբի պետին որպես ամենաբարձր զինվորական պաշտոնատար անձի նշանակում է Հանրապետության նախագահը՝ վարչապետի առաջարկությամբ: Այս լիազորությունը լրիվ համահունչ է Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի իրավակարգավորմանը, բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնյաների նշանակման մասով: Հետևաբար այն չի կարելի համարել հատուկ կամ բացառիկ իրավադրույթ: Ինչ վերաբերում է գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու հարցին, ապա դրա կարգավորման իրավական հիմքը Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասն է: Այսպիսով, Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում Հանրապետության նախագահի կողմից զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին ազատելու լիազորությունը տառացիորեն սահմանված չլինելը երբեք չի կարելի դիտարկել որպես Հանրապետության նախագահի՝ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին ազատելու լիազորության բացառում:

Սահմանադրական դատարանը կարևոր համարելով 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասում ամրագրված «օրենքով սահմանված ժամկետ» ձևակերպման իրավական նշանակությունը սույն սահմանադրական իրավական վեճի լուծման համար, անհրաժեշտ է համարում վեր հանել դրա իրավական իմաստը սահմանադրի իրական կամքի տեսանկյունից:

Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությունը մասամբ վերարտադրելով 133-րդ հոդվածի 1-ին մասի բովանդակությունը, իր բնույթով տրամաբանական կրկնաբանություն է, որը պարունակում է միայն մեկ կոնկրետացում (լրացում)՝ գլխավոր շտաբի պետը նշանակումը «օրենքով սահմանված ժամկետով»:

Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին նախադասությամբ ամրագրված «օրենքով սահմանված ժամկետ» բանաձևի նշանակությունն ըմբռնելու համար հիմնարար նշանակություն ունեն սույն գործով որոշման վերոգրյալ 6.1, 6.2, 6.3 կետերում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, համաձայն որոնց «օրենքով

սահմանված ժամկետ» իրավական բանաձևն ամրագրելիս սահմանդիրը երբեք չէր կարող դրա բովանդակության մեջ դնել զինված ուժերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի ամենաբարձր պաշտոնատար անձ համարվող գլխավոր շտաբի պաշտոնի անփոփոխելիության և անձեռնմխելիության, պաշտոնավարման նվազագույն ժամկետային երաշխավորման իմաստը: Ընդհակառակը՝ ռազմական կառավարման բոլոր մակարդակների և զինվորական ծառայությանը բնորոշ առանձնահատուկ սկզբունքների գաղափարակողմնորոշիչ ազդեցության ու ելակետային կարգավորիչ իրավական նշանակության շրջանակներում այդ ժամկետը պետք է հասկանալ որպես պաշտոնավարման օրենքով սահմանված առավելագույն ժամկետ, ինչը չի կարող բացառել այդ ժամկետի լրանալուց ավելի վաղ գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու իրավական հնարավորությունը:

Հիշյալ սահմանադրական բանաձևի վերը բերված իմաստը, նախ, համահունչ է ռազմական ոլորտի կազմակերպման ու գործունեության սկզբունքներին: Նման մեկնաբանությունը համահունչ է նաև երկրի պաշտպանության որպես պետության առաջնային գործառույթի արդյունավետ իրականանացման և Հայրենիքի պաշպանության, ինչպես նաև զինված ուժերի նկատմամբ քաղաքացիական վերահսկողության շահերին: Հակառակ տրամաբանությունը կենսական իրավիճակներում, հատկապես պատերազմական ժամանակ, կարող է հանգեցնել փաստական և իրավաբանական անհեթեթության, այն դեպքերում, երբ և՛ ռազմավարական, և՛ մարտավարական առումներով փոփոխված ռազմական իրավիճակը հանգեցնի անհամապատասխանության գլխավոր շտաբի պետի և իրավիճակից բխող պահանջների հետ:

Արված վերլուծությունները Սահմանադրական դատարանին հիմք են եզրակացնելու, որ դիմողի այն պնդումը, որ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասից և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասից, «Պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 4-րդ մասից բխում է, որ Հանրապետության նախագահն իրավասու չէ պաշտոնից ազատել պաշտոնավարման ժամկետը չլրացած ՀՀ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին, հիմնված չէ ոչ սահմանադրական նորմերի ոգու, ոչ էլ տառացի իմաստի վրա: Վկայակոչված իրավակարգավորումների համակարգային վերլուծության արդյունքում Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, օրենսդիրը Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնավարման համար նախատեսելով հնգամյա ժամկետ, չի ենթադրել, որ որ հիշյալ ժամկետը չի կարող

ընդհատվել զինված ուժերում պետական իշխանության պաշտպանական, կադրային քաղաքականության փոփոխման կամ այլ իրավաչափ նկատառումներից ելնելով:

6.5. Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասով և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի 1-ին նախադասությունով ամրագրված իրավադրույթների հայեցակարգային, համակարգային, ձևական-տրամաբանական մեկնաբանության արդյունքում ստացված իրավական բովանդակությունը համադրել Օրենքի վիճարկվող դրույթի՝ 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասի հետ և գնահատել դրանք դիմողի կողմից բարձրացված օրենսդրական բացի վերաբերյալ իրավական դիրքորոշումների տեսանկյունից:

Օրենքի՝ 40-րդ հոդվածը, որի վերտառությունն է՝ «Պայմանագրային զինծառայողին զինվորական պաշտոնից ազատելը», նախ, սահմանում է պայմանագրային զինծառայողներին պաշտոնից ազատման հիմքերը և ազատող սուբյեկտների շրջանակը (40-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասեր): Օրենքի 40-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող պայմանագրային զինծառայողը զինվորական պաշտոնից կարող է ազատվել Օրենքով սահմանված ընդհանուր հիմքերով, իսկ նույն հոդվածի 3-րդ մասում սահմանված են բարձրագույն հրամանատարական կազմին վերաբերող երկու առանձին իրավակարգավորումներ.

1. Բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող պայմանագրային զինծառայողին զինվորական պաշտոնից ազատումն իրականացվում է օրենքով սահմանված կարգով (հղում կատարելով 35.1-րդ հոդվածում սահմանված պայմանագրային զինվորական ծառայողներին բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնին նշանակելու կարգին): Բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնյաները պաշտոնի նշանակվում և պաշտոնից ազատվում են նույն կարգով: Այս իրավակարգավորումը ընդհանուր կարգավորման համատեքստում սուբյեկտային կազմի հատկանիշով հատուկ իրավադրույթ է, այսինքն՝ վերաբերում է միայն բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոններում նշանակվող պայմանագրային զինծառայողներին:

2. «Բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատումը կարող է իրականացվել անկախ այն հանգամանքից՝ առկա են օրենքով սահմանված

ընդհանուր հիմքեր, թե ոչ»: Այս իրավակարգավորումը ընդհանուր իրավակարգավորման համատեքստում բացառիկ բնույթ ունի, որովհետև նախատեսում է կանոն, որը շեղվում է ընդհանուր իրավադրույթներից, տվյալ դեպքում պայմանագրային զինվորական ծառայողին բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատելու ընդհանուր իրավական հիմքերից, սահմանելով նրանց վերաբերող բացառություն. նրանք կարող են ազատվել պաշտոնից նաև առանց օրենքով սահմանված ընդհանուր հիմքերի առկայության: Դրա հիմքում կարող են ընկած լինել բազմաթիվ գործոններ՝ ռազմաքաղաքական, կադրային-որակական, վստահության կորուստ, քաղաքական չեզոքության խախտում և այլն:

Սահմանադրական դատարանի գնահատմամբ՝ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասում առկա «օրենքով նախատեսված դեպքեր» բառակապակցությունը չի բացառում, որ այդպիսի ազատման հիմքերի շարքում կարող է լինել ռազմաքաղաքական և այլ գործոններով պայմանավորված՝ ազատումը պաշտոնից: Այդպիսի հիմքը օրենքով նախատեսված լինելու դեպքում այն չի կարող դիտարկվել որպես օրենքով ազատման հիմքի չնախատեսում:

Վերոգրյալի հիման վրա Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ, առաջին, վիճարկվող դրույթում սահմանված իրավակարգավորումն, ինքնին, նույնպես պայմանագրային զինծառայողին պաշտոնից ազատելու հիմք է, երկրորդ, այդ հիմքը գործում է ի լրումն Օրենքի 40-րդ հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հիմքերի, երրորդ, այդ հիմք գործում է բացառապես բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնների նկատմամբ՝ հաշվի առնելով զինված ուժերի և զինվորական ծառայության առանձնահատկությունները, պետության համար պաշտոնյաների այդ կազմի հատուկ կարևորությունը:

Ռազմաքաղաքական բարձարագույն ղեկավարության ռազմական նպատակահարմարությունով պայմանավարված հայեցողությունը ևս ազատման օրենքով սահմանված հիմք է, որը ոլորտի բնապատմական առանձնահատկություններով պայմանավորված իրավաչափ է ու սահմանադրական: Ոչ իրավաչափ և հակասահմանադրական կլինեի հակառակ լուծումը և ըմբռնումը, պաշտպանական ոլորտի օբյեկտիվ օրինաչափություններին հակասելու պատճառով:

Այսպիսով վիճարկվող իրավակարգավորումը կամայական ու սուբյեկտիվ չէ, այլ թելադրված է երկրի պաշտպանության կառավարման ու կարգավորման

առանձնահատուկ սկզբունքներով, ունի օբյեկտիվ հիմքեր, հետևաբար դրան բնորոշ են իրավաչափությունը և դրանով պայմանավորված սահմանադրականությունը:

Դիմողի կարծիքով, Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասում առկա է օրենքի բաց այն առումով, որ դրանում չի սահմանվում բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատման որևէ հիմք: Այս կապակցությամբ հարկ է արձանագրել, որ Սահմանադրական դատարանն իր՝ 04.09.2019 թվականի ՍԴՈ-1476 որոշմամբ նշել է, որ օրենսդրական բացը Սահմանադրական դատարանի քննության առարկա կարող է դառնալ այն ժամանակ, երբ այն իրավակարգավորման թերությունն է, այլ ոչ թե իրավաստեղծ մարմնի, տվյալ դեպքում՝ օրենսդրի կամքը: Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վերաբերյալ իրավական դիրքորոշումներով արդեն հիմնավորվեց, որ սույն գործով վեճի առարկա հանդիսացող բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատման օրենքով սահմանված հիմքի բացակայությունն անհիմն ենթադրություն է: Այդ հիմքը սահմանված է օրենքով և այն կարելի է որակել որպես ռազմական կառավարման բարձրագույն ղեկավարության իրավաչափ հայեցողություն: Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասում առկա է ոչ թե օրենքի բաց, այլ օրենսդրի հստակ կամահայտնություն:

Այսպիսով, արված վերլուծությունից ակնհայտ է, որ Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասի երկրորդ նախադասությամբ ամրագրված դրույթի պահանջին համահունչ՝ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 1-ին մասով օրենսդիրը սահմանել է պայմանագրային զինծառայողին պաշտոնից ազատելու հիմքերը՝ նույն հոդվածի 3-րդ մասում, հաշվի առնելով զինվորական ծառայության առանձնահատկությունները, պաշտոնից ազատող սուբյեկտին իրավունք վերապահելով բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատել նաև անկախ նույն հոդվածի 1-ին մասով սահմանված հիմքերի առկայության:

Միևնույն ժամանակ, օրենսդիրը, Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասում՝ «աշխատանքից ազատման հիմքերը սահմանվում են օրենքով» նախադասությամբ ամրագրված դրույթին համախառնասիան, զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի, որպես բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոն զբաղեցնող անձի համար նախատեսում է զուտ այդ պաշտոնի առանձնահատկությամբ, պետական

համակարգում դրա զբաղեցրած տեղով ու նշանակությամբ պայմանավորված՝ Հանրապետության վարչապետի նախաձեռնությամբ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետի պաշտոնից ազատման այլ՝ ընդհանուր հիմքերից տարբերվող հիմքեր:

Վերոգրյալից բխում է, որ անկախ այն հանգամանքից, թե կոնկրետ տեսակի աշխատանքային հարաբերությունները կարգավորող օրենքն աշխատանքից (զբաղեցրած պաշտոնից) ազատելու ինչ հիմքեր է նախատեսում, օրենսդիրը, կենսագործելով Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասում՝ «աշխատանքից ազատման հիմքերը սահմանվում են օրենքով» նախադասությամբ ամրագրված պահանջը, առանձին պաշտոնների համար նախատեսում է գուտ այդ պաշտոնների առանձնահատկությամբ, պետական համակարգում դրանց զբաղեցրած տեղով ու նշանակությամբ պայմանավորված՝ պաշտոնից ազատման այլ հիմքեր: Այս վերլուծության հիման վրա Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ վիճարկվող իրավադրույթը համապատասխանում է Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասին:

Ելնելով սույն որոշմամբ արտահատած դիրքորոշումներից, Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմողի կողմից բերված պատճառաբանությունը, որ Օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը հակասահմանադրական է և կիրառելի չէ ՀՀ զինված ուժերի գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատման դեպքում՝ առարկայագուրկ է, իսկ սույն գործով վիճարկվող դրույթը չի հակասում Սահմանադրության 57-րդ հոդվածի 2-րդ մասին, 133-րդ հոդվածի 1-ին մասին և 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասին: Սահմանադրության 155-րդ հոդվածի 3-րդ մասի առաջին նախադասությամբ ամրագրված «օրենքով սահմանված ժամկետը» պետք է հասկանալ որպես պաշտոնավարման օրենքով սահմանված առավելագույն ժամկետ, ինչը չի բացառում այդ ժամկետի լրանալուց ավելի վաղ գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու իրավական հնարավորությունը:

6.6. Ելնելով այն հանգամանքից, որ դիմող կողմը վիճարկվող իրավադրույթները խնդրահարույց է համարում նաև իրավական որոշակիության առումով, Սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում հատուկ վերլուծության ենթարկել գլխավոր շտաբի պետին պաշտոնից ազատելու իրավադրույթներն իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքի տեսանկյունից:

Իրավական որոշակիության առումով դիմողի հիմնական հարցադրումն այն է, որ օրենսդիրը, վիճարկվող օրինադրությամբ նախատեսել է, որ բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնից ազատումը կարող է իրականացվել առանց պաշտոնից ազատման օրենքով սահմանված դեպքերի (հիմքերի) առկայության: Դիմողի մտահոգությունը պայմանավորված է այն իրողությամբ, որ Սահմանադրության 133-րդ հոդվածի 1-ին մասը Հանրապետության նախագահին վերապահում է լիազորություն վարչապետի առաջարկությամբ զինված ուժերի և այլ զորքերի բարձրագույն հրամանատարական կազմի պաշտոնում նշանակել և ազատել բացառապես օրենքով սահմանված դեպքերում և կարգով, և այս համատեքստում բարձրագույն հրամանատարական կազմի զինվորական պաշտոնյաներին պաշտոնից հայեցողաբար ազատումը պատշաճ հիմք չէ, ուրմեն ծառայությունից անհիմն, այսինքն՝ օրենքով չսահմանված հիմքով ազատում:

Սահմանադրության «Որոշակիության սկզբունքը» վերտառությամբ 79-րդ հոդվածը սահմանում է. «Հիմնական իրավունքները և ազատությունները սահմանափակելիս օրենքները պետք է սահմանեն այդ սահմանափակումների հիմքերը և ծավալը, լինեն բավարար չափով որոշակի, որպեսզի այդ իրավունքների և ազատությունների կրողները և հասցեատերերն ի վիճակի լինեն դրսևորելու համապատասխան վարքագիծ»:

Իրավական որոշակիության սկզբունքի վերաբերյալ դիրքորոշումներն ամրագրված են Սահմանադրական դատարանի մի շարք մասնավորապես, ՍԴՈ-630, ՍԴՈ-753, ՍԴՈ-1270 որոշումներում, որոնցից բխում է, որ Սահմանադրական դատարանն իրավական որոշակիության սկզբունքը դիտարկում է որպես Սահմանադրության 1-ին հոդվածով ամրագրված՝ իրավական պետության և հատկապես վերջինիս կարևորագույն հատկանիշներից՝ իրավունքի գերակայության գլխավոր պահանջներից մեկը: Բացի այդ հիշյալ սահմանադրաիրավական սկզբունքի գործողությունը տարածվում է բոլոր օրենքների վրա՝ անկախ այն հանգամանքից, թե վերջիններս ունեն հիմնական իրավունք սահմանափակող, թե հիմնական իրավունքի կենսագործումը կարգավորող բնույթ (ՍԴՈ-1357): Անդրադառնալով իրավական որոշակիության սկզբունքին՝ Սահմանադրական դատարանն իր որոշումներում արտահայտել է իրավական դիրքորոշումներ առ այն, որ, մասնավորապես, որևէ իրավական նորմ չի կարող համարվել «օրենք», եթե ձևակերպված չէ բավարար աստիճանի հստակությամբ, որը թույլ տա քաղաքացուն դրա հետ համատեղելու իր վարքագիծը (ՍԴՈ-630), վերջինս պետք է լինի բավականաչափ մատչելի՝

իրավունքի սուբյեկտները պետք է համապատասխան հանգամանքներում հնարավորություն ունենան կողմնորոշվելու՝ թե տվյալ դեպքում ինչ իրավական նորմեր են կիրառվում (ՄԴՈ-753), օրենսդրության մեջ օգտագործվող հասկացությունները պետք է լինեն հստակ, որոշակի և չհանգեցնեն տարաբնույթ մեկնաբանությունների կամ շփոթության (ՄԴՈ-1176, ՄԴՈ-1449)։

« Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ իրավական որոշակիության սկզբունքը ենթադրում է ինչպես հնարավորինս հստակ իրավակարգավորման առկայություն, այնպես էլ դրա կանխատեսելիության ապահովում։ Մասնավորապես, իրավակարգավորման ձևակերպումը պետք է հնարավորություն տա անձին ոչ միայն դրան համապատասխան ձևավորելու իր վարքագիծը, այլև պահանջ նախատեսելով հանդերձ՝ հնարավոր չէ բոլոր հարցերի կարգավորումը կանխատեսելու, թե ինչպիսի՞ն կարող են լինել հանրային իշխանության գործողությունները, և ի՞նչ հետևանքներ կառաջանան տվյալ իրավակարգավորման կիրառման արդյունքում։/..../ Սահմանադրական դատարանը վերահաստատում է իր՝ 03.05.2016 թ. ՄԴՈ-1270 որոշմամբ արտահայտած իրավական դիրքորոշումն առ այն, որ՝ «Նույնիսկ իրավական նորմի առավելագույն հստակությամբ ձևակերպման դեպքում դատական մեկնաբանությունը չի բացառվում։ Իրավադրույթների պարզաբանման և փոփոխվող հանգամանքներին՝ զարգացող հասարակական հարաբերություններին դրանց համապատասխանեցման անհրաժեշտությունը միշտ էլ առկա է։ Հետևաբար, օրենսդրական կարգավորման որոշակիությունը և ճշգրտությունը չեն կարող բացարձականացվել՝ նույնիսկ ոչ բավարար հստակությունը կարող է լրացվել դատարանի մեկնաբանություններով» (ՄԴՈ-1452)։

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանը բազմիցս դիրքորոշում է արտահայտել առ այն, որ՝ «Չնայած այն բանին, որ սահմանումների որոշակիությունը խիստ ցանկալի է, միաժամանակ անհրաժեշտ է խուսափել դրանց չափազանց կոշտ լինելուց՝ իրավունքը պետք է ունակ լինի հետևել փոփոխվող հանգամանքներին։ Այդ իսկ պատճառով, հաճախ օրենքներում առկա են տերմիններ, որոնք քիչ թե շատ անորոշ են։ Դրանց մեկնաբանումը և կիրառումը դատական պրակտիկայի խնդիր է» (The Sunday Times v. the United Kingdom (Application no. 6538/74, 26/04/79, § 49)։ Բացի դրանից, Եվրոպական դատարանը նշել է, որ թեև օրենքում որոշակիությունը մեծապես ցանկալի է, դա կարող է հանգեցնել չափազանց կոշտության, և օրենքը պետք է կարողանա հարմարվել փոփոխվող հանգամանքներին։ Հետևաբար, շատ օրենքներ անխուսափելիորեն

ձևակերպվում են այնպիսի հասկացություններով, որոնք քիչ թե շատ անորոշ են և որոնց մեկնաբանությունը և կիրառումը պրակտիկայի խնդիր է («Busuioc v. Moldova», application no. 61513/00, 21/12/2004):

Սահմանադրության 79-րդ հոդվածի տառացի իմաստի և Սահմանադրական դատարանի նախադեպային դիրքորոշումների համադրված վերլուծությունից բխում է, որ բավարար չափով որոշակիությունն այն իրավիճակն է, երբ կիրառման ենթակա նորմի հասցեատերերի համար հստակ է, թե իրենց նկատմամբ որ իրավադրույթներն են կիրառվում, դրանց իրավական բովանդակությունը բավարար չափով հասկանալի ու որոշակի է և տեղիք չի տալիս տարաբնույթ մեկնաբանման կամ չի առաջացնում շփոթ, արդյունքում հասցեատերերն ի վիճակի են դրսևորելու համապատասխան վարքագիծը, ինչպես նաև կանխատեսելու իրենց վերաբերող իրավական պահանջների կատարման կամ դրանք իրենց նկատմամբ կիրառելու հետևանքները:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ մինչ այժմ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների բովանդակային համատեքստից ակնհայտ է, որ բարձագույն հրամանատարական կազմի պաշտոնին նշանակվող անձի համար հստակ է, թե որոնք են իրեն պաշտոնի նշանակելու և ազատելու օրենսդրական հիմքերը և կարգը, այդ իրավադրույթները բավարար չափով հասկանալի ու որոշակի են, իսկ դրանք իր նկատմամբ կիրառելիս՝ հետևանքները, այդ թվում նաև հայեցողաբար ծառայությունից ազատվելը, կանխատեսելի:

Ամփոփելով վերը շարադրվածը՝ Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ վիճարկվող իրավադրույթները բավարար չափով որոշակի են, հետևաբար դրանք համապատասխանում են Սահմանադրության 79-րդ հոդվածի պահանջներին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և հիմք ընդունելով Սահմանադրության 168-րդ հոդվածի 1-ին կետը, 169-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետը, 170-րդ հոդվածի 1-ին-5-րդ մասերը, ինչպես նաև «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական օրենքի 63, 64 և 68-րդ հոդվածները՝ Սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Ձինվորական ծառայության և զինծառայողի կարգավիճակի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 40-րդ հոդվածի 3-րդ մասը համապատասխանում է Սահմանադրությանը:

2. Սահմանադրության 170-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Ա.ԴԻԼԱՆՅԱՆ

2 նոյեմբերի 2021 թվականի

ՍԴՈ-